Jaarverslag 2016

Stichting Brabantse Milieufederatie
te Tilburg

Versie: definitief
d.d.: 18 april 2017

Contactgegevens
Stichting Brabantse Milieufederatie
Spoorlaan 434
5038 CH Tilburg

Telefoon: (013) 535 62 25

E-mail: bmf@brabantsemilieufederatie.nl

Website: www.brabantsemilieufederatie.nl
Facebook.com/BrabantseMilieufederatie
Twitter: @brabmf
www.linkedin.com/company/brabantse-milieufederatie/

Inhoudsopgave

1. Algemene toelichting ... 4
2. Bestuursverslag 2016 (Algemeen) ... 5
   2.1 Organisatie ... 5
      2.1.1 Organisatie structuur ... 5
      2.1.2 Raad van Toezicht / Bestuur ... 5
      2.1.3 Bezoldiging directie en Raad van Toezicht ... 7
      2.1.4 Raad van Aangeslotenen ... 7
      2.1.5 BMF Bureau ... 8
      2.1.6 Personeel ... 8
      2.1.7 Het effect van de bezuinigingen op werkorganisatie en takenpakket BMF ... 9
      2.1.8 Automatisering en digitalisering ... 9
      2.1.9 Fondsenwerving ... 10
      2.1.10 Activiteitenfonds ... 11
3. Inhoudelijk verslag BMF activiteiten werkplan 2016 ... 12
   3.1 Totaal overzicht urenverantwoording activiteiten ... 12
      3.1.1 Bijlage 1: Overzicht gerealiseerde uren per beleidscluster/thema ... 12
   3.2 Inhoudelijke verantwoording reguliere subsidie ... 15
      3.2.1 Beleidscluster Ruimte en Natuurlijk Kapitaal ... 15
      3.2.2 Beleidscluster Landbouw en voedsel ... 22
      3.2.3 Beleidscluster Energie ... 29
      3.2.4 Beleidscluster Duurzame mobiliteit ... 33
      3.2.5 Clusteroverstijgende projecten ... 35
      3.2.6 Communicatie, politiek, algemeen ... 38
4. Werkplan 2017 ... 40
5. Financieel jaarverslag 2016 ... 41
   5.1 Analyse resultaat ten opzichte van begroting 2016 ... 41
   5.2 Resultaatbestemming exploitatieresultaat ... 44
   5.3 Beleggingsbeleid BMF ... 44
   5.4 Risicoparagraaf ... 44
   5.5 Totaal overzicht ... 45
6. Begroting 2017 ... 47
7. Verantwoordingsverklaring ... 52
8. Nationale Postcode Loterij ... 55
9. Jaarrekening ... 57
   9.1 Staat van Baten en Lasten over 2016 ... 59
   9.2 Waarderingsgrondslagen ... 61
   9.3 Toelichting op de balans per 31 december 2016 ... 63
10. Controleverklaring ... 75
11. Bijlagen ... 79
   11.1 Bijlage 1 Staat van vaste activa ... 79
   11.2 Bijlage 2 Ontvangen projectsubsidies Stichting De Natuur- en Milieufederaties 2016 ... 81
   11.3 Bijlage 3 Gerealiseerde projectopbrengsten en -kosten 2016 ... 82
   11.4 Bijlage 4 bij de BMF aangesloten Natuur- en Milieugroepen, eind 2016 ... 83

Brabantse Milieufederatie

Jaarverslag 2016

1. Algemene toelichting

Inleiding
In 2016 heeft de BMF proactief bijgedragen aan transitie in Brabant, onder andere door te werken aan projecten op het gebied van landbouw, voedsel, energie, biodiversiteit en mobiliteit. Daarnaast heeft de BMF samen met de achterban hard gewerkt aan het behouden en beschermen van het Brabantse buitengebied, schoon en voldoende water en een gezonde leefomgeving voor alle Brabanders. Door onze inzet, maar zeker ook om de gestelde doelen door middel van draagvlak en bewustwording te bereiken, is de BMF zeer regelmatig in het nieuws geweest. Door onze constructieve en soms kritische opstelling proactief toe te passen, hebben we de positie van de natuur- en milieubeweging in Noord-Brabant verder gestalte gegeven en verstevigd.

Doel
De activiteiten van de Stichting Brabantse Milieufederatie omvatten:
- de beoordeling, beïnvloeding of begeleiding van het handelen of nalaten van handelen op het gebied van milieuzorg en het milieubeheer, dit alles in de breedste zin van het woord.
- het initiëren en gaande houden van activiteiten van particulieren en organisaties die zowel vrijwillig als professioneel op dit terrein werkzaam zijn.

De Federatie heeft tot doel het bevorderen van een duurzame ontwikkeling tussen de mens en zijn omgeving, met daarbij een speciale zorg voor de natuur, het landschap en het milieu in de provincie Noord-Brabant.
De Stichting streeft dit doel na, onafhankelijk van enige politieke, levensbeschouwelijke of maatschappelijke overtuiging.

Stichtingsvermogen
Het vermogen van de Stichting wordt gevormd door:
- het stichtingskapitaal;
- het Casimir fonds;
- subsidies, donaties, schenkingen, erfstellingen en legaten;
- contributies;
- alle andere verkrijgingen en baten.

Administratie
De financiële administratie werd in 2016 gedeeltelijk in eigen beheer gedaan en gedeeltelijk via Deba Administraties en Belastingen en Gosens Accountancy en Administraties.
De salarisadministratie was in 2016 uitbesteed aan Deba Administraties en belastingen te Roosendaal. Gosens Accountancy en Administraties uit Breda verzorgde de financiële tussenrapportages en het opstellen van de conceptjaarrekening.

Accountantscontrole
De accountantscontrole wordt uitgevoerd door WITh accountants B.V. uit Alphen aan den Rijn. De controleverklaring is in de jaarrekening opgenomen.

Projecten
In 2016 is ook hard gewerkt om projecten te initiëren en in gang te zetten. Daarmee zijn goede resultaten behaald; doelen zijn gerealiseerd, onderzoeken tijdig opgeleverd en dergelijke.
Samen met de andere 11 provinciale milieufederaties werd door de BMF ook in 2016 met succes verder gewerkt aan projecten die de goedkeuring dragen van het CBF en waarvoor de genoemde organisaties gelden gebruiken afkomstig van de Nationale Postcode Loterij. Het beschikbare budget is ook daadwerkelijk aan de goede doelen besteed.
.

2. Bestuursverslag 2016 (Algemeen)

2.1 Organisatie

2.1.1 Organisatie structuur

Deze organisatiestructuur van de BMF bestaat uit een Raad van Toezicht, een directeur/bestuurder, de Raad van Aangeslotenen en het BMF-bureau.

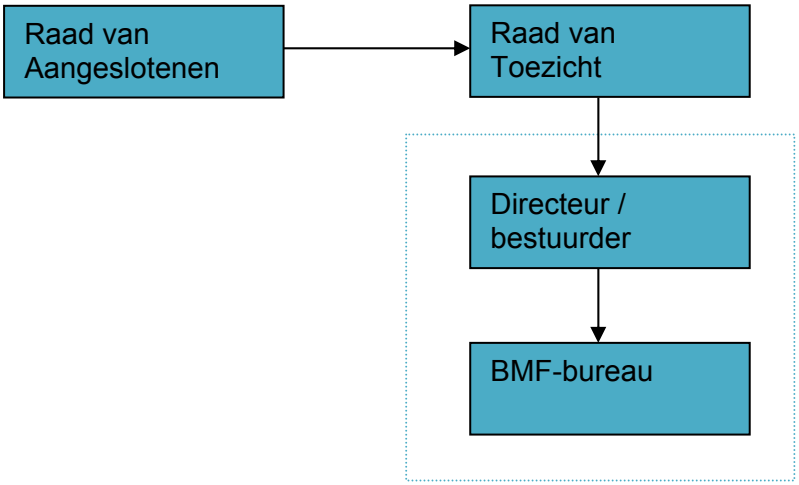

De Raad van Aangeslotenen is de vertegenwoordiging van de 104 aangesloten groepen.
Zij hebben een adviesrecht naar de Raad van Toezicht.
Deze Raad van Toezicht is het hoogste bestuursorgaan. Zij stuurt de directeur/bestuurder aan, die vervolgens het BMF bureau aanstuurt. De directeur zorgt voor de dagelijkse leiding.

De bestuurlijke opzet van de BMF is conform CBF-vereisten.

2.1.2 Raad van Toezicht / Bestuur

In de Raad van Toezicht hadden de volgende leden zitting per 1 januari 2016:

- de heer R. Lodewijks (voorzitter); taakgebied communicatie;
- de heer E. Thoolen, taakgebied financiën, vicevoorzitter;
- mevrouw M. Hendrikx, taakgebied de achterban;
- de heer H. Teusink, taakgebied personeelsmanagement;
- de heer K. Gort, taakgebied nieuwe achterban;
- de heer J. Melis, taakgebied fondsenwerving (per 6 december 2016).

De directeur/bestuurder is de heer N. Verdaasdonk.

Het schema van aftreden is besproken in december 2016 en ter vaststelling op 11 april 2017 en is als volgt:

Rooster van aftreden Raad van Toezicht Brabantse Milieufederatie

	Datum eerste benoeming	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Jan Hendrik O	7-7-2011	Benoemd (vz)			Afgetreden (vz)										
Mieke Hendrik	20-3-2013			Benoeming			Herkiesbaar			Niet herkiesbaar			Niet herkiesbaar		
Henk Teusink	20-3-2013			Benoeming			Herkiesbaar			Niet herkiesbaar					
Kasper Gort	20-3-2013			Benoeming			Herkiesbaar			Herkiesbaar			Niet herkiesbaar		
Ernst Thoolen	20-3-2013			Benoeming (vvz)			Herkiesbaar			Herkiesbaar			Niet herkiesbaar		
Vincent Snels	20-3-2013			Benoeming	Benoemd (vz)	Afgetreden (vz)									
Ron Lodewijks	15-12-2015					Benoeming (vz)			Herkiesbaar			Herkiesbaar			Niet herkiesbaar
Jan Melis	6-12-2016						Benoeming								

De leden van de Raad van Toezicht hadden de volgende andere (neven)functies:

Ron Lodewijks
- Geen nevenfuncties

Ernst Thoolen
- Voorzitter Stichting Exploitatie WKC Hooydonkse Watermolen
- Bestuurder E.M.M. Thoolen BV
- Lid adviesraad Molenstichting Noord-Brabant
- Bestuurslid voedselbank Bladel - functiegebied: Intake

Mieke Hendrikx
- Voorzitter Biodiversiteitsteam Hilvarenbeek
- Presentatie 2 radioprogramma's VLOH
- Mede-organisator Repaircafe 'Wij Wel '
- Vrijwilliger Philips Health Care
- Randstad Best
- Administratie bedrijf partner C. Hendrikx
- Redactiemedewerkster blad 'De Uitstraling'
- Gastverblijf air BNB in oprichting

Henk Teusink
- Lid van de burgerparticipatieraad Cuijk
- Voorzitter van de kunstadviescommissie. gemeente Cuijk

Kasper Gort
- Manager bij Maatschap oogheelkunde ADRZ/ZorgSaam
- Eigenaar van bedrijf Buitengemeen

Jan Melis
- Voorzitter Stichting Natuurpark de Efteling (SNE)
- Voorzitter Natuurmuseum Brabant
- Voorzitter Ronald Mc Donaldhuis Tilburg
- Stichting Villa Pardoes
- Commissaris N.V. Maatschappij tot Exploitatie van Industriegebouwen(M.E.I.)
- Voorzitter Raad van Toezicht Rien Poortvliet Museum
- Ambassadeur BEZ
- Voorzitter Verbeeten Fonds

Nol Verdaasdonk (directeur, bestuurder BMF)
- Lidmaatschap van de Rlg Brabant (voorheen POC).

De Raad van Toezicht (RvT) heeft in 2016 veel tijd gestoken in de werving van de nieuwe directeur, als opvolger van Nol Verdaasdonk die op 1 juni 2017 met pensioen gaat. Dit proces werd voorbereid in een brainstormsessie onder leiding van Jan Hendrik Ockels, voormalig voorzitter van de RvT, met vertegenwoordigers van het personeel (de WNV) en de achterban (het dagelijks bestuur van de Raad van Aangeslotenen). Hieruit volgden een gezamenlijk gedragen profielschets en de vorming van een selectiecommissie. Die bestond uit twee leden van de RvT, twee personeelsleden en één lid namens de achterban.

De commissie voerde in december gesprekken met zeven kandidaten die werden geselecteerd uit meer dan 40 reacties op de wervingsadvertentie. Na twee gespreksrondes viel de keuze op Selçuk Akinci, voormalig wethouder van Breda. De RvT volgde kort voor Kerstmis diens unanieme voordracht door de commissie.

Van de nieuwe directeur wordt verwacht dat hij inzet op vernieuwingen die noodzakelijk zijn om het voortbestaan van BMF op langere termijn veilig te stellen.

De RvT zocht in 2016 naar versterking van zijn gelederen. Het resultaat hiervan was de benoeming van de Tilburgse ondernemer en oud-politicus Jan Melis op 6 december.

De reguliere contacten met de achterban kregen in 2016 gestalte via overleg met het Dagelijks Bestuur van de Raad van Aangeslotenen, dat eind 2015 aantrad. Gezocht werd naar wegen om taak en functie van het DB zo goed mogelijk te laten aansluiten bij taak en functie van directie en RvT.

Begin juni nam de Raad van Toezicht deel aan een brainstormsessie met directie, personeel en DB van de Raad van Aangeslotenen over de prioriteiten voor het Werkplan van 2017, dat in december werd vastgesteld.

Belangrijk voor een goed inzicht in de financiële risico's van BMF, was de vaststelling van het Algemeen risicobeheersplan in december. Dit document wordt periodiek aangepast aan de actualiteit.

2.1.3 Bezoldiging directie en Raad van Toezicht

Directeur/bestuurder is de heer Nol Verdaasdonk. Hij heeft de dagelijkse leiding over de organisatie. Hij is sinds 1 oktober 2011 officieel in dienst getreden, daarvoor was hij middels een detacheringsovereenkomst sinds 1 januari 2010 interim-directeur.

Het bruto jaarsalaris is conform provinciale schaal 13.

Voor 2016 zijn de cijfers geweest:

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen		
Directeur:	N. Verdaasdonk (full-time, 36 uur)	
Werkzaam vanaf:	Vanaf 1 oktober 2011 loondienst, gedetacheerd vanaf 1 januari 2010.	
Bruto-inkomen:	€ 74.079	(inclusief vakantiegeld en eindejaarsuitkering)
Sociale lasten:	€ 9.690	
Pensioenlast:	€ 6.942	
WNT -maximum	€ 179.000	maximum in 2016 zonder overgangsrecht

In 2016 zijn er € 467 aan kosten (voornamelijk reiskosten) voor de Raad van Toezicht geweest. Zij ontvangen geen bezoldiging. Aan de RvT-leden zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

2.1.4 Raad van Aangeslotenen

De Raad van Aangeslotenen vertegenwoordigt alle aangesloten groepen en betalende supporters van de Brabantse Milieufederatie. Minimaal één keer per jaar is er een officiële RvA-vergadering waar aangesloten groepen en betalende supporters voor worden uitgenodigd. De aanwezigen vormen samen de Raad van Aangeslotenen.

De Raad van Aangeslotenen kan de directeur en Raad van Toezicht gevraagd en ongevraagd adviseren en heeft inspraak in de werkzaamheden van de Brabantse Milieufederatie. Zo wordt bijvoorbeeld het werkplan alsook het beleidsplan aan de Raad van Aangeslotenen voorgelegd.

Het dagelijks bestuur van de Raad van Aangeslotenen wordt gevormd door:
- Theo Bouwman (voorzitter)
- Alexander van Dort
- Rogier Hörchner
- Marius Aalders

2.1.5 BMF Bureau

Alle beleidsmedewerkers werken in een team onder coördinatie van de intern coördinator (Arianne Vijge).

Interne organisatie BMF-bureau

Schema 1: organigram BMF

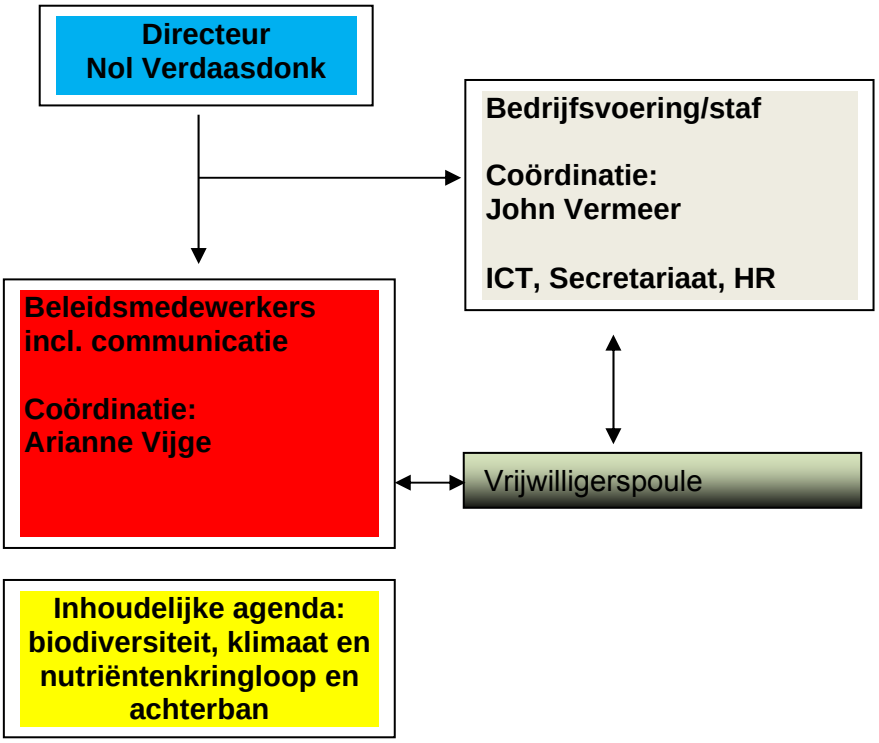

2.1.6 Personeel

In totaal werkten ultimo 2016 naast de directeur 9 beleidsmedewerkers en 3 inhoudelijke vrijwilligers. 3 medewerkers en 4 vrijwilligers werken in de bedrijfsvoering.
Er zijn een tweetal werkervaringsplaatsen geweest voor communicatie.
Nagenoeg iedereen werkt parttime. De capaciteit bedraagt gemiddeld over 2016 10,6 FTE.

De verdeling man/vrouw was voor alle medewerkers in 2016: 58% man, 42% vrouw.

De leeftijdsverdeling zag er voor alle medewerkers in 2016 als volgt uit:

Leeftijd (in jaren)	2015	2015	2016	2016
20-29	1	8%	1	8%
30-39	2	15%	1	8%
40-49	1	8%	3	25%
50-59	7	54%	5	42%
ouder 60	2	15%	2	17%
Totaal	13	100%	12	100%

	2016	2015
% vrouw	42%	46%
% man	58%	54%

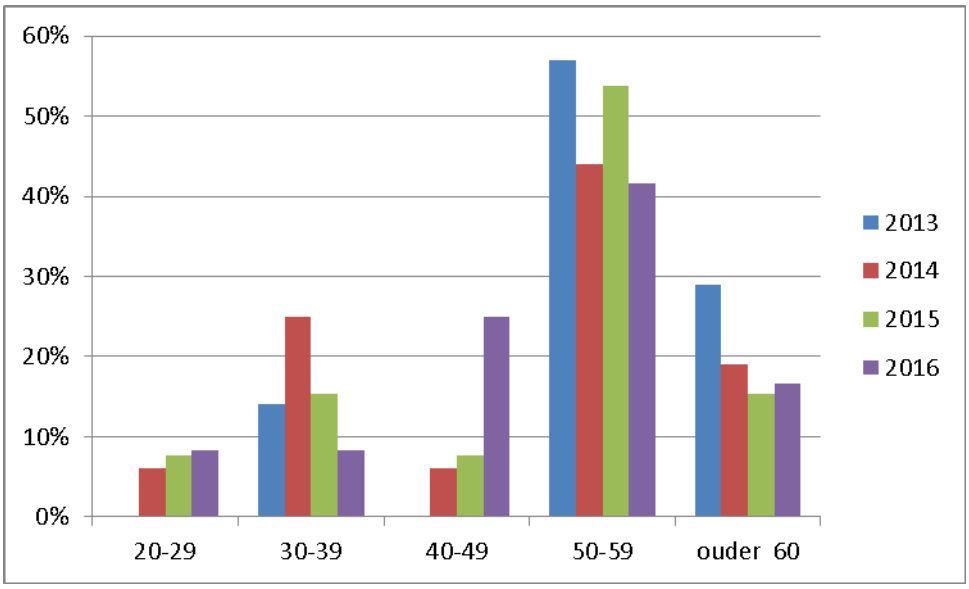

Uit de grafiek valt af te lezen dat het beleid om te verjongen sinds 2013 zich heeft voortgezet.

De vrijwilligers ontvangen per maand de maximale toegestane vrijwilligersvergoeding.

Diverse stagiaires zijn in 2016 begeleid. Zij hebben opdrachten uitgevoerd op het gebied van Voedsel en Samentuinen, Voedselbossen, Communicatie, Duurzame energie, Kringlopen en Water.

Gedurende 2016 bedroeg het ziekteverzuimpercentage 2,49% (2015: 7,26%, 2014: 9,99% 2013: 14,59%, 2012: 13,68%). Voor het eerst in jaren zien we gelukkig het verzuim net nog dalen onder de norm van 2,5%.

In 2016 bedroeg het declarabiliteitspercentage voor de gehele organisatie 62,49% (na correctie op ouderschapsverlof).

Voor het jaar 2017 is het begrote percentage: 67,15 %.

2.1.7 Het effect van de bezuinigingen op werkorganisatie en takenpakket BMF

De BMF heeft de afgelopen jaren geanticipeerd op de verwachte terugloop in financiën.
Een gedeelte van de bezuinigingen zijn opgevangen door tijdelijke contracten niet te verlengen, maar ook door afscheid te nemen van werknemers met een vast contract.

We zien een teruggang van de gemiddelde personeelsbezetting van 15,6 fte in 2011 naar 10,6 fte in 2016. Na het eerste kwartaal 2014 ontstond een kentering in de jarenlange terugloop van het aantal werknemers. Vanwege extra opdrachten kon het werknemersbestand gelukkig weer worden uitgebreid. We hopen vanaf 2016 het aantal fte boven de 10 fte te stabiliseren.

2011 gemiddeld 15,6
2012 gemiddeld 12,7
2013 gemiddeld 11,1
2014 gemiddeld 11,5
2015 gemiddeld 12,0
2016 gemiddeld 10,3 (begroot)
2016 gemiddeld 10,6 (gerealiseerd)
2017 gemiddeld 10,2 (begroot)

2.1.8 Automatisering en digitalisering

Aucuba BV beheert onze externe automatiseringsomgeving naar tevredenheid.

Ook is de professionalisering en efficiency van de medewerkers verder verbeterd door het gebruik van iPhones en inzet op iPads. Alle beleidsmedewerkers hebben nu een iPad, zodat ze efficiënter kunnen werken. In het kader van verdere streven naar duurzaamheid is op proef 1 Fair Phone in gebruik. Tot op heden naar tevredenheid.

De BMF streeft naar een verdere digitalisering van de informatiestromen.
Dit is geen doel op zich, maar daar waar een efficiency- en effectiviteitsslag behaald kan worden, zal de BMF proberen hierbij een voordeel te behalen.

Voor de interne communicatie gebruiken wij sinds 2015 Yammer. Dit gratis pakket van Microsoft wordt ook gebruikt bij andere organisaties zoals de provincie.

Per 1 januari 2014 is gestart met Exact Online voor de financiële ondersteuning. De functionele mogelijkheden van dit pakket zijn we gedurende het jaar steeds beter gaan inzetten.

Sinds medio 2016 kunnen we ook tijdschrijven in Timetell op iPhone en iPad.

Met dank aan een deskundige vrijwilliger zijn we in pilot gestart met de app Declaree, waardoor declaraties van het personeel digitaal worden verwerkt en meteen gekoppeld aan Exact. Naar aanleiding van de positieve resultaten zijn alle medewerkers per 1 januari 2017 hun declaraties digitaal gaan aanleveren. We hebben hiermee als organisatie weer een enorme efficiency stap gemaakt.

2.1.9 Fondsenwerving

In 2016 waren 104 groepen aangesloten bij de BMF. Er hebben zich wel enkele groepen afgemeld, maar gelukkig ook weer aangemeld.

Afgemeld hebben:
- Vereniging Natuurbehoud Valkenswaard (opgegaan in andere groep)
- IVN Mierlo
- St. Natuur en Milieu Landerd

We verwelkomen dit jaar:
- Stichting Geen mestverwerking in Oss per 1 september 2016
- Stichting Stadshout Den Bosch, per 20 september 2016

Zij betalen een jaarlijkse contributie van € 40 per jaar.

Daarnaast hebben diverse donateurs € 8.178 bijgedragen: een stijging van ongeveer € 2.500 ten opzichte van 2015. Deze toename komt doordat steeds meer supporters ook het werk van de BMF met een maandelijkse donatie steunen. Daarnaast hebben we vijf donateurs die via een notariële acte een schenking doen.

Kostentoerekening
De kosten worden aan de doelstellingen toegerekend op basis van de urenregistratie
Kengetallen
% kosten eigen fondsenwerving ten opzichte van baten uit eigen fondsenwerving = 21,2% (2015: 4,4% en 2014: 18,8%).
De CBF-richtlijnen geven een norm aan van maximaal 25% over gemiddeld 3 jaar. Gemiddeld over de afgelopen 3 jaar is 14,8%.
% besteed aan de doelstellingen ten opzichte van totale lasten (voor verdeling Beheer & Administratie) = 68,6% (2015: 66,3% en 2014: 66,8%)
% kosten Beheer & Administratie (voor verdeling) ten opzichte van totale kosten = 32,2% (2015: 33,6% en 2014: 33,0%)

Ook is een tweetal gratis diensten verworven vanuit de Beursvloer Tilburg, zoals :
- presentatie new social media zoals Instagram en Pinterest door CompX uit Tilburg;
- weghalen van oude ongebruikte telefoonkabels in ons kantoor door Van Antwerpen Electrotechniek.

Intern wordt de BMF-gedragscode gevolgd. Deze gedragscode is gebaseerd op de CBF-code.

De Raad van Toezicht heeft de bedoeling om de financieringsmogelijkheden uit te breiden naar meerdere fondsen, subsidiegevers en sponsoren.
Ook worden projectvoorstellen bij nieuwe partijen neergelegd ter financiering. Voorbeelden hiervan zijn: Prins Bernard Cultuurfonds, Streekrekening Het Groene Woud, Woningbouwcorporaties.

In 2014 zijn we gestart met het traject Friendraising, waarbij individuele personen supporter kunnen worden van de BMF. Zij kunnen aangeven of ze actief willen meedenken voor de verschillende interessegebieden van de BMF.
Ook kunnen ze maandelijks via een machtiging een donatie doen.
Begin 2015 is deze actie gelanceerd via de nieuwe website en de eerste resultaten waren hoopvol: binnen drie weken 80 supporters waarvan 10 die maandelijks gaan doneren.
Eind 2015 hebben we zo'n 200 supporters weten te verbinden aan de BMF, waarvan 20% maandelijks een donatie doet. Inmiddels is dit aantal eind 2016 uitgegroeid tot 347, waarvan 99 betalend (29,6%). Het aantal supporters stijgt gestaag door en opvallend is dat relatief het aantal betalende supporters toeneemt!

2.1.10 Activiteitenfonds

Begin 2015 hebben we het activiteitenfonds ingesteld. Onze achterbangroepen en supporters kunnen voor projecten een aanvraag indienen voor een geldelijke ondersteuning.
De Raad van Toezicht kent per vergadering een of twee aanvragen toe.

In 2016 zijn de volgende aanvragen gehonoreerd:

Goedgekeurde projecten	Datum RvT	Toegekend
Petitiewebsite Platform Minder Beesten	19-apr-16	€ 500
IVN Etten-Leur	6-sep-16	€ 500

Voor 2016 is een storting voorzien in dit activiteitenfonds van € 5.000. Dit biedt ook in 2017 mogelijkheden aan burgerinitiatieven om een bijdrage aan te vragen.

3. Inhoudelijk verslag BMF activiteiten werkplan 2016

Dit hoofdstuk start met een overzicht van alle geplande en werkelijk gemaakte uren uit het BMF werkplan 2016 op hoofdlijnen. In de navolgende paragrafen volgt de meer gedetailleerde verantwoording, zowel in uren als inhoudelijk.

Bij de urenverantwoording wordt onderscheid gemaakt tussen activiteiten gefinancierd vanuit de reguliere provinciale subsidie, activiteiten in opdracht van de terreinbeherende organisaties (TBO's) en activiteiten mede gefinancierd door 'derden' (onder andere Nationale Postcodeloterij) voor zover deze al bekend waren en opgenomen stonden in het werkplan.

3.1 Totaal overzicht urenverantwoording activiteiten

Totaal aantal geplande en werkelijk gemaakte uren BMF werkplan 2016 op hoofdlijnen:

Werkplan 2016	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	4685	5245,5	+560,5
TBO budget	1250	1478	+228
Budget van derden	1750	1988	+238

Voor een totaaloverzicht van de geplande en werkelijk gemaakte uren op detailniveau, zie bijlage 1.

3.1.1 Bijlage 1: Overzicht gerealiseerde uren per beleidscluster/thema

§	**Cluster Natuurlijk Kapitaal**	**Totaal Uren**		**Prov. budget**	**31 dec. 2016**	**TBO budget**	**31 dec. 2016**	**Budget v. derden**	**31 dec. 2016**
§ 2.1.2	Natuur, landschap en biodiversiteit Beleidsbeïnvloeding Bijdragen aan ruimtelijke kwaliteit van plannen en activiteiten Bijdragen aan evenwichtige planvorming Afstemming tussen natuurorganisaties Advisering van cluster landbouw/voedsel, energie en mobiliteit	1290		415	365	875	1180,5	-	-
§ 2.1.2	Ruimte en water Beleidsbeïnvloeding Bijdragen aan waterkwaliteit en –kwantiteit in planvorming en activiteiten Afstemming tussen waterschappen en andere organisaties met waterbelangen	965		240	283,5	375	297,5	350	
§	**Cluster Landbouw en voedsel**	**Totaal Uren**		**Prov. Budget**	**31 dec. 2016**	**TBO budget**	**31 dec. 2016**	**Budget v. derden**	**31 dec. 2016**
§ 2.2.2	Netwerk Goed Boeren De beweging voor een nieuwe duurzame landbouw aanjagen	200		200	324	-		-	
§ 2.2.3	Agro-ecologie Stimuleren van agro-ecologische vormen van landbouw	200		200	252,5	-		-	
§ 2.2.4	Bodem Onder de aandacht brengen van de bodem en maatschappelijke zorgplicht voor de bodem	170		170	158,5	-		-	

§ 2.2.5	Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding om de transitie naar een duurzame landbouw te versnellen	120		120	213	-	-	-	-
§ 2.2.6	Lokale voedselstrategieën Lokaal voedselbeleid stimuleren	110		110	25	-	-	-	-
§ 2.2.7	Urgentieteam Bijdragen aan het oplossen van knelpunten in relatie tot de intensieve veehouderij	1200		-	-	-	-	1200[1]	1739
§	**Cluster Energie**	**Totaal Uren**		**Prov. Budget**	**31 dec. 2016**	**TBO budget**	**31 dec. 2016**	**Budget v. derden**	**31 dec. 2016**
§ 2.3.2	Energie besparing en –opwek Een bijdrage leveren aan het energieneutraal maken van de gebouwde omgeving van Brabant Stimuleren energiebesparing bij bedrijven Bijdragen aan duurzame energieopwekking in Brabant	225		225	207	-	-	-	-
§ 2.3.3	Aanjagen energietransitieproces Opbouwen van een transitie netwerk en bevorderen nieuwe allianties Informatie uitwisseling en beeldvorming met de energieke samenleving Betrekken van unusual suspects	275		275	266,5	-	-	-	-
§ 2.3.4	Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding om de transitie naar een duurzaam energiesysteem te versnellen	100		100	511,5	-	-	-	-
§	**Cluster Mobiliteit**	**Totaal Uren**		**Prov. Budget**	**31 dec. 2016**	**TBO budget**	**31 dec. 2016**	**Budget v. derden**	**31 dec. 2016**
§ 2.4.2	Planvorming infrastructuur en daar aan verwante (ruimtelijke) planvorming Participeren in verkennings- en planvormingsprocessen rondom diverse hoofdwegen in Brabant	270		270	262,5	-	-	-	-
§ 2.4.3	Verduurzaming mobiliteit (Daily Urban System) Oppakken en vorm en inhoud geven aan aanvullende nieuwe speerpunten en samenwerkingsvormen rondom verduurzaming van de dagelijkse verplaatsingen in Zuidoost Brabant Verduurzaming van dagelijkse verplaatsingen in Zuidoost Brabant	200		160	90,5	-	-	40	-
§ 2.4.4	Luchthavens en vliegverkeer Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding rondom luchthavens en luchtverkeer	70		70	106	-	-	-	-
§	**Cluster overstijgende projecten**	**Totaal Uren**		**Prov. Budget**	**31 dec. 2016**	**TBO budget**	**31 dec. 2016**	**Budget v. derden**	**31 dec. 2016**
§ 2.5.1	Achterban Ondersteuning achterban Contact met de achterban Inventarisatie van kennis en kunde van de achterban	400		240	343,5	-	-	160	-
§ 2.5.2	Omgevingswet Strategievorming ten aanzien van de nieuwe omgevingswet, -visie en -plannen	200		200	188,5	-	-	-	-
§ 2.5.3	Campagne Onder de aandacht brengen van het thema gezondheid en veehouderij	100		100	99	-	-	-	-

[1]De inzet van de BMF voor het Urgentieteam wordt betaald uit provinciale middelen, maar maakt geen onderdeel uit van de reguliere jaarlijkse financiering van de BMF.

§ 2.5.4	Duurzaamheidsdialogen Verkenning duurzaamheidsdialogen	120		120	84,5	-	-	-	-
§	**Cluster Communicatie, politiek, algemeen**	**Totaal Uren**		**Prov. Budget**	**31 dec. 2016**	**TBO budget**	**31 dec. 2016**	**Budget v. derden**	**31 dec. 2016**
§ 2.6.1	Communicatie en politiek Zichtbaar maken waar de BMF voor staat en wat zij doet Ondersteunen huidige achterban en werven nieuwe achterban Werven fondsen Onderhouden politieke contacten	700		700	808				
§ 2.6.2	Algemeen Coördinatie Actualiteiten Deskundigheidsbevordering	770		770	656,5				

De geplande inzet van de BMF voor 2016 verhoudt zich als volgt met de gerealiseerde inzet:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	4685	5245,5	+560,5
TBO budget	1250	1478,0	+228,0
Budget van derden	+1750	1988,0	+238,0

3.2 Inhoudelijke verantwoording reguliere subsidie

3.2.1 Beleidscluster Ruimte en Natuurlijk Kapitaal

3.2.1.1 Natuur, landschap en biodiversiteit

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Beleidsbeïnvloeding
- Bijdragen aan ruimtelijke kwaliteit van plannen en activiteiten
- Bijdragen aan evenwichtige planvorming
- Afstemming tussen natuurorganisaties
- Advisering van cluster landbouw/voedsel, energie en mobiliteit

Realisatie:

Beleidsbeïnvloeding

- Biodiversiteit en leefgebieden. Binnen de provinciale werkgroep biodiversiteit en leefgebieden is een bijdrage geleverd aan de evaluatie van het beleid van de afgelopen zes jaren.
  De evaluatie betrof naast de biotische zijde van het werkgebied, de evaluatie van de subsidieaanvragen en de financiën.
  Noord-Brabant mag zich een voorbeeld noemen voor de rest van Nederland.
- De BMF is betrokken geweest bij het opstellen van de provinciale tender voor projecten voor het realiseren van biodiversiteit en leefgebieden die in het voorjaar 2017 is uitgezet. De subsidieaanvragen voor biodiversiteit en leefgebieden zijn besproken en waar nodig van advies voorzien. Ook zijn enkele groepen en gemeenten geadviseerd onder andere over de knoflookpad.

Bijdragen aan ruimtelijke kwaliteit van plannen en activiteiten

- Samen met de terreinbeherende organisaties is de BMF een partner in het Natuurnetwerk Brabant. Belangrijke items waar in dit verband gezamenlijk aan gewerkt wordt, zijn monitoring van de realisatie van de natuurdoelen en communicatie hierover, advisering over mogelijke aanscherpingen van de natuurdoeltypenkaart, stimuleren van agrarisch natuurbeheer in de ondernemende EHS, beoordelen van de kwaliteit van de aanvragen voor de inzet van het Groen Ontwikkelbureau Brabant (GOB) en monitoren van de voortgang van de realisatie hiervan, kijken naar kansen voor realisatie van ecologische verbindingszones in gebiedsaanpakken, advisering bij aanvragen voor life+ projecten in Brabant, het zoeken van nieuwe minder traditionele partners voor de realisatie van Natuurnetwerk Brabant, in kaart brengen van en adviseren over mogelijkheden voor kavelruil, stimuleren van een invulling van de witte vlekken in het Natuurnetwerk (gebieden waar nog geen initiatiefnemers actief zijn) en input leveren voor de provinciale toolbox voor het realiseren van het Natuurnetwerk Brabant.
- Organische reststromen: In mei 2016 is een vragenlijst naar de terreinbeherende organisaties gestuurd met het verzoek om de organische reststromen te inventariseren die ingezet kunnen worden voor bodemverbetering. In juni is verder gesproken over de invulling van de experimenteerregeling beregeningsbeleid om te komen tot bodemstructuurverbetering. Op 29 september 2016 presenteerde ZLTO het bodempaspoort. In oktober is onder meer gesproken over de mogelijkheden dat overheden inclusief Domeinen bij het verpachten van gronden eisen stellen aan bodemverbetering. Tevens is over een kortetermijnaanpak voor verbetering van de bodemstructuur gesproken. Hierbij is van de zijde van de BMF onder andere ingebracht dat ligging van bodem en grondgebruik in laagtes beter op elkaar afgestemd moeten worden. Risicobewustzijn moet groeien. Rond welke natuurgebieden wil men starten? Het bodempaspoort zal gekoppeld moeten worden aan bedrijfswaterplannen. Tevens komt er een grondgebruikersbank

Bijdragen aan evenwichtige planvorming

- EVZ Budel Dorplein: De gemeenteraad van Cranendonck heeft met het voorstel van de BMF ingestemd om door de bebouwde kom ruimte te reserveren voor een ecologische

verbindingszone tussen het Ringselven en Boshoverheide-Budelse Bergen.
In 2016 is het plan verder uitgewerkt. De inspraak gaat de eerste helft van 2017 plaatsvinden.

- Duinoord: Een horeca-uitspanning aan de rand van de Loonse en Drunense Duinen heeft allerlei uitbreidingsplannen en zorgt voor de nodige overlast. Samen met derden wordt door de BMF op de plannen gereageerd en geadviseerd.
- In Oisterwijk zijn enkele percelen tegen de Kampina ontwaterd en gediepploegd. Het Natura2000-gebied wordt hiermee negatief beïnvloed. Een handhavingsverzoek van de BMF is door de gemeente gehonoreerd en een procedure in het kader van de Natuurbeschermingswet is lopende. Via het ggor-proces hoopt de overheid tot een oplossing te komen.
- Nbw-vergunning Defensie: BMF, lokale groepen en terreinbeherende organisaties zijn niet tevreden over de Nb-vergunning die het Ministerie van EZ had afgegeven voor de militaire vliegbasis Woensdrecht. Met name de verstoring door vliegtuigen en de schermenschietbaan heeft er uiteindelijk toe geleid dat de partijen in beroep zijn gegaan tegen de afgegeven vergunning.
- Nbw-vergunning Paasheuvelgroep: De Paasheuvelgroep wil een recreatiebedrijf op het oude MOB-complex aan de Trambaan in Woensdrecht. Het ligt in Vogelrichtlijngebied. De referentiesituatie is onjuist en de leefgebieden van zwarte specht en wespendief worden onevenredig aangetast. De BMF heeft met lokale groepen en terreinbeherende organisaties bezwaar gemaakt tegen de afgegeven vergunning.
- Veehouderij en Natuurbeschermingswetvergunningen: Een aantal vergunningen voor (de uitbreiding van) veehouderijen die nadelig zijn voor beschermde natuurgebieden, zijn samen met de achterban opgepakt. Enkele tientallen procedures lopen.

Afstemming tussen natuurorganisaties.

- In 2016 zijn er zes vergaderingen geweest van het Natuurbeschermingsoverleg en acht van het pre-Nb. Een scala van onderwerpen is aan de orde geweest: excursie voor PS, masterclass voor PS, het intensiveren van de contacten met EZ, drugsafval, handhaving in het buitengebied, Krw onder ander Deltaplan Zoetwater, beregening en de verbreding van het bo met waterkwaliteit, Deltaplan Natuurlijk Waterbeheer, WABES (waterbeschikbaarheid uit het hoofdwatersysteem) en de wabes (de doorwerking naar provincies en waterschappen), Noord-Brabantse Waterschapsbond (NBWB), het rapport ‘Zover het instrumentarium reikt’, Krw, DHZ-plannen, PMWP en de uitvoeringsplannen, de beheerplannen voor de N2000-gebieden, de wateroverlast in Oost-Brabant, de waterwinning van Refresco Maarheeze, de samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering van waterplannen (STUW), windenergie (o.a. Lithse Polder) en energielandschappen, fitnesscheck, evaluatie natuurpact, Rijksvisie op landschap, het bidbook nationale parken, Van Gogh Nationaal Park, ontwikkelingen rond de Efteling, de zwijnentafels, implementatie Wet natuurbeheer in Brabant, bouwsteen landschap in omgevingsvisies en amvb’s, Nb-wet en Omgevingswet, voorstel natuurroutes Visit Brabant, maatschappelijke partijen en de Faunabeheereenheid, subsidies droge evz’s, ontwikkelingen in het Markdal, VAB-beleid, fosfaat- en dierrechten, stikstof, PAS-problematiek en de hand aan de kraan gelet op de groei van de veestapel en de relatie met ZLTO en acties naar de provincie, de belemmeringen vanuit Den Haag inzake het landbouwdossier, de 380 kV-leiding in West-Brabant, A58, A59, N65, N69, Transferium Deuteren, onderhoud van monumenten en onder andere de reorganisatie bij de terreinbeherende organisaties.
- Ook op regionaal niveau heeft de nodige afstemming plaats gevonden onder andere over de zuidrand van ’s-Hertogenbosch gelet op het transferium Deuteren, rond Peelvenen en bijvoorbeeld de Efteling. Eveneens zijn er de nodige vragen vanuit de beheerders opgepakt en afgewerkt.

Advisering van cluster landbouw/voedsel, energie en mobiliteit

- Het cluster natuurlijk kapitaal heeft aan de andere clusters geadviseerd inzake infra (A58, N69, A59, N65, Kempenbaan-West), windvisie, windmolenpark in Lithse Polder maar ook over locaties voor voedselbossen, Agro-AS De Peel, 380 kV-leiding en zonneweide Margriet. Verder zijn er de nodige incidentele adviezen gegeven.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	415	365,0	-50,0
TBO-budget	875	1180,5	+305,5
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**1290**	**1545,5**	**+255,5**

Verschil:
Vanwege personele en organisatorische wijzigingen bij de terreinbeherende organisaties is het beroep van deze organisaties op de kennis, kunde en ondersteuning van de BMF in 2016 gegroeid. Daarnaast is de overschrijding ook een gevolg van het meerdere keren afgelasten en opnieuw organiseren van de jaarlijkse TBO-verdiepingsdag.

3.2.1.2 Ruimte en water

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Beleidsbeïnvloeding
- Bijdragen aan waterkwaliteit en –kwantiteit in planvorming en activiteiten
- Afstemming tussen waterschappen en andere organisaties met waterbelangen

Realisatie:

Beleidsbeïnvloeding

- De BMF heeft in afstemming met de terreinbeherende organisaties gereageerd op de wijzigingen van de Verordening ruimte en de Verordening water.
- De BMF heeft gewerkt aan een windvisie in relatie tot natuur, landschap en ruimte. Er is een kritische reactie geschreven op het meerwaardeplan voor de EHS-pilot Markdal.
- Samen met de terreinbeheerders is er een notitie geschreven over de VAB's die bij de provincie zijn ingebracht. We hebben deelgenomen aan provinciale bijeenkomsten over de VAB's. Daarnaast zijn VAB's onderwerp bij de inbreng op ruimtelijke visies en plannen.
- De BMF heeft deelgenomen aan de droomfase voor de Omgevingsvisie Brabant, de studiebijeenkomsten en een expertmeeting over de Omgevingswet. We hebben inbreng gegeven op de AmvB's en daarover contact gehad met de provincie.
- Bij de beoordeling van ruimtelijke plannen van de gemeenten is nadrukkelijk gelet op de doorvertaling van de Verordening ruimte in die plannen. Voorbeelden hiervan zijn de ruimtelijke zonering zoals de groen-blauwe mantel, bouwblokgrootte, het VAB-beleid, teeltondersteunende voorzieningen, boomteelt, glastuinbouw, de veiligstelling van natuurgebieden en landschapselementen, cultuurhistorische waarden, water, behoud van zandpaden, recreatie, nevenactiviteiten in het buitengebied, verkeer en evenementen. In een aantal plannen speelt ook de verwerking van mest een rol. Niet alle gemeenten beschermen de natuur en landschapswaarden expliciet maar duiden die aan als agrarisch gebied met landschappelijke (en cultuurhistorische) waarden zonder aan te geven waar die zich bevinden waardoor ze mogelijk verdwijnen.
- Bij vrijwel alle grotere plannen dient er een MER gemaakt te worden. Een deel van de gemeenten doet dat niet. Daar worden ze door de BMF op aangesproken. De plannen waarvoor wel een MER is gemaakt, voldoen bijna geen van alle aan de richtlijnen. In de reacties op de plannen is dit in afstemming met de terreinbeheerders naar voren gebracht.
- Bij de gemeenten heeft de BFM ook verschillende plannen en Wabo-vergunningen beoordeeld. Een van de belangrijke onderwerpen is de veehouderij. We hebben in verschillende plannen de methode regionaal dierstandstill ingebracht als kansrijk ontwikkelingsperspectief. Daarnaast zijn er verschillende vergunningen ingevolgde de Nbw beoordeeld.
- Rijkswaterstaat is in 2015 begonnen met het in beeld brengen van de waterbeschikbaarheid uit het hoofdwatersysteem in lange periodes van droogte waarbij de verdringingsreeks niet meer toegepast kan worden (WABES). De beschikbaarheid van water in de provincie en waterschappen is recent opgepakt (Wabes). In Noord-Brabant gaat het om de pilot Maas.

De BMF werkt mee aan een systematiek waarmee inzichtelijk wordt waar welke problemen ontstaan langs het hoofdwatersysteem maar ook in de provincie en wat nodig is om de waterbeschikbaarheid toch zo goed mogelijk te laten zijn.

Bijdragen aan waterkwaliteit en –kwantiteit in planvorming en activiteiten

- Via een aantal overleggen is een bijdrage geleverd aan de invulling van de dynamische uitvoeringsagenda van het PMWP.
- In het provinciaal beregeningsoverleg is gesproken over het afschaffen van de 5%-droog jaarregeling voor de landbouw. Bestuurlijk was dit niet haalbaar. Er is daarna gekozen voor een experimentele regeling om de bodemstructuur te verbeteren. Daartoe is een inventarisatie gemaakt. In 2021 kan de 5%-droog jaarregeling dan afgeschaft worden. De BMF heeft hierbij ingebracht dat het waterschap een actieve rol vervult door te stimuleren dat maatregelen genomen worden, kennis te delen, enzovoorts maar ook om op te treden wanneer boeren zich niet aan de regels houden. De waterschappen moeten niet de eigenaar worden van het probleem. Hierbij zou ook aangehaakt moeten worden op het bodemprogramma uit het PMWP. Dit ook om het bewustzijn over klimaatverandering te stimuleren.
- Aa en Maas heeft een inventarisatie uitgevoerd van beregeningsputten in beschermde gebieden en heeft dit afgerond in 2016 (actie Schoon Schip). Daarmee werd inzichtelijk welke putten illegaal zijn. De illegale putten zullen worden afgedicht. De andere twee waterschappen zijn bezig met een administratieve opschoning van de grondwaterdossiers, zonder controle in het veld.
- Tevens zijn in De Keur de maximale onttrekkingsdiepten aangepast op verzoek van Brabant Water. Deze wil voorkomen dat diepe leemlagen die drinkwater beschermen, doorboord worden.
- In maart is beslist dat de programma's en activiteiten van DHZ en RBOM voor Brabant en Limburg (Maasstroomgebied) in samenhang dienen te worden bekeken. In de gepresenteerde voortgangsrapportage komen de maatregelen aan de orde, maar niet of de doelen ook gehaald worden.
- Van Rijkswege is er gewerkt aan de Delta Aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater. Dit vordert niet echt, omdat van agrarische zijde de nutriëntenproblematiek strandt in de schuldvraag in plaats van in een daadwerkelijke aanpak. De nutriëntenproblematiek was uit Zuid-Nederland via een actieve lobby als item toegevoegd. De BMF heeft ook op landelijk niveau gelobbyd dit thema te agenderen en als input mee te nemen in de aanpak.
- Een discussie die al lang loopt is de kwestie 'peil volgt functie' waarmee de verdrogingsaanpak minder van de grond komt dan wenselijk is. De Advies Commissie Water heeft geadviseerd tactisch te kijken naar 'peil volgt functie' omdat een ruimtelijke sturing belangrijk is om zowel de kwantitatieve als kwalitatieve doelen te halen. Er wordt ingezet op de vermindering van de uitspoeling naar het oppervlaktewater, maar de beïnvloeding van de grondwaterkwaliteit is nog onvoldoende erkend. De Krw-maatregelen zijn nog te veel een samenraapsel van wat landelijk is opgehaald, met daarin dubbeltellingen onder andere van DAW. De werkelijke bijdrage aan de versnelling van de Krw-maatregelen is onvoldoende in beeld. De klankbordgroep Krw is een onderdeel van het DHZ-RBOM, afgestemd tussen Brabant en Limburg.
- Er is eveneens ingezet op een intensiever overleg tussen de waterschappen en terreinbeherende organisaties over de inzet van DHZ-middelen voor doelen van terreinbeheerders.
- In het kader van strategisch grondwaterbeheer is door de BMF de zaak Refresco in Maarheeze opgepakt. De BMF wil ten eerste dat er een gevoeligheidsanalyse wordt uitgevoerd, alvorens gebruiksruimte wordt uitgegeven (oppompen extra grondwater). Ten tweede dient de bestaande vergunde gebruiksruimte bij de aanvraag betrokken te worden (herverdeling) alvorens er nieuwe ruimte wordt uitgegeven.
- Er is een gesprek geweest met de hydrologen van de terreinbeherende organisaties, de BMF en een medewerker van het bureau dat de evaluatie verdrogingsbestrijding heeft uitgevoerd. Er zijn de nodige aandachtspunten meegegeven waaraan de nieuwe evaluatie moet voldoen. Nadrukkelijk is aandacht gevraagd voor het toetsingskader en het sturingsinstrumentarium. De resultaten van de evaluatie komen in 2017.

- De acties naar aanleiding van de plannen van RWS voor Stroomlijn Maas zijn bij de gemeente Boxmeer behandeld.
- In juli 2016 is gereageerd naar I&M op de notitie Landbouw en Delta-aanpak waterkwaliteit en zoetwater. Met een actieprogramma hoopt I&M de doelen versneld te realiseren. Volgens de BMF is er verre van voldoende aandacht voor het uit Noord-Brabant toestromende water met daarin onder andere stikstof, fosfaten, bestrijdingsmiddelen, enzovoort. Met het plan van aanpak worden de gestelde doelen dan ook niet gehaald. Met vele andere organisaties is er een landelijk afstemmingsoverleg geweest.
- In Deurne is een avond over de sulfideproblematiek georganiseerd. Het vermoeden bestaat dat de afbraak van pyriet verband kan houden met overbemesting. Pyriet werkt in de bodem als een buffer. Bij het verdwijnen van pyriet uit de bodem, zal dit gevolgen hebben voor de waterkwaliteit.
- Er is gesproken over de opzet van een vrijwilligersnetwerk in het werkgebied van Aa en Maas voor het monitoren van de waterkwaliteit.
- Veel golfterreinen liggen in of tegen natuurgebieden. Daarom loopt al enkele jaren een project voor chemievrijbeheer om de waterkwaliteit te verbeteren. Er wordt getracht dit concept verder uit te rollen in de sport. Hiermee samen hangt het project voor bijenhotels voor de wilde bij die sterk reageert op chemische middelen. Bij de Efteling, Beekse Bergen en op drie golfbanen zijn bijenhotels geplaatst die een indicatie geven over het beheer.
- De BMF heeft Velt geholpen met subsidieaanvragen voor de campagne chemievrij beheer moestuinen. De drie Brabantse waterschappen geven nu een substantiële bijdrage voor het project.
- Met Brabant Water zijn een tweetal projecten gecontinueerd op het gebied van chemievrij beheer van volkstuinen in waterwingebieden en ruimtelijke bescherming van grondwaterbeschermingsgebieden.
- Samen met Brabant Water is verkend of het mogelijk was om spoelwater in te zetten ter versterking van natuurwaarden. Voor een zestal drinkwaterstations (Haaren, Loosbroek, Nuland, Oirschot, Schijndel en Someren-Heide) is dit in beeld gebracht. De lozing van de winning Veghel wordt gebruikt voor het realiseren van de ggor en een nieuwe zuidrand van Veghel. Brabant Water heeft voor het hergebruik van spoelwater middelen gereserveerd. De verkenning heeft opgeleverd dat er kansen liggen voor de inzet van spoelwater, maar dat de voorgestelde maatregelen het best nog eens bekeken kunnen worden wanneer de ggor's in die gebieden worden uitgewerkt. Bij het ggor-proces zijn meer middelen beschikbaar om de inzet van spoelwater te bekostigen. Met name kunstwerken zijn kostbaar.
- Stroomlijn Maas: De plannen van RWS voor Stroomlijn Maas zijn samen met de terreinbeherende organisaties, Das en Boom en lokale groepen bekeken en beoordeeld.

Afstemming tussen waterschappen en andere organisaties met waterbelangen

- Op verzoek van de BMF en terreinbeherende organisaties heeft de NBWB in het voorjaar een informele bijeenkomst belegd met de terreinbeherende organisaties over het zoetwaterdossier. Het rapport 'Zover als het instrumentarium reikt', gemaakt in opdracht van de Brabantse waterschappen, gaat nader in op de bevoegdheden van diverse overheden ten aanzien van het bereiken van de Krw-doelen en is uitvoerig bediscussieerd. Met name is ingegaan op natuur in relatie tot waterkwantiteit en waterkwaliteit.
- De extreme wateroverlast in Zuidoost-Brabant heeft de discussie aangewakkerd of het Brabantse watersysteem op orde is en of er sprake is van overmacht. Door de overlast is discussie ontstaan of de inrichting van evz's en beekherstel wel moeten doorgaan en is er veel discussie over 'teelt volgt peil', verdieping van sloten, enzovoort. Dat het extreme weer eveneens veel schade heeft aangericht aan de natuur is veelal onvoldoende onderkend. De mogelijkheid van extra waterberging in natuurgebieden staat opnieuw op de agenda.
- De NBWB is gevraagd de terreinbeheerders te betrekken bij de jaarlijkse actualisatie van STUW (Samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering van waterdoelen).
- De BMF probeert samen met de Universiteit van Utrecht een goede case in Brabant te vinden om het Weser-arrest van het Europees hof van Justitie te toetsen.

  Onder andere is gekeken naar de lozing van mestverwerker Houbraken in Bergeijk,

de lozing van Rendac op de Sonse Heideloop en is de influx van landbouwwater uit België in het Groot en Klein Meer op de Brabantse Wal in beeld gebracht.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	240	283,5	+43,5
TBO-budget	375	297,5	-77,5
Budget van derden	350	381,5	+31,5
Totaal	**965**	**962,5**	**-2,5**

Verschil: Er is geen significant verschil tussen begrote en werkelijk bestede uren.

3.2.1.3 Projecten met externe financiering 2016

- Breda en ommeland verbonden
  Een Ommetje is een korte wandeling vanuit stad of dorp naar het groene ommeland. Het landschap net buiten de bebouwde kom is vaak nog onontdekt gebied, terwijl dit heel gevarieerd en mooi kan zijn. De gemeente Breda en de Brabantse Milieufederatie hebben samen rondom de randen van Breda vijf nieuwe Ommetjes aangelegd. De meeste van deze Ommetjes gaan door natuurgebieden die de gemeente de laatste jaren heeft ontwikkeld of aantrekkelijker heeft gemaakt.

- Nieuw elan aan bestaande Ommetjes
  De BMF heeft in 2016 gewerkt aan het aantrekkelijker maken van acht bestaande Ommetjes, zodanig dat ze intensiever worden gebruikt door de groep ouderen, kinderen en sporters. Accent lag hierbij op het stimuleren van bewegen en op beleving van de natuur dicht bij huis.

- Stadsbijen Breda
  Het doel van het project “Stadsbijen Breda/Breda zoemt” was om imkers op te leiden bij Stichting Maatschappelijke Opvang (SMO) en om in samenwerking met het Bredaas Bijenhouders Collectief, de BBC, op verantwoorde wijze bijenvolken te plaatsen in Breda. Met dit project heeft de BMF bijgedragen aan het stimuleren van bijenpopulaties in de stad (goed voor de biodiversiteit) en tegelijkertijd zinvol perspectief geboden aan cliënten van SMO.
- Bij- en insectvriendelijk beheer sport en recreatiebedrijven

  In 2016 heeft de BMF bijenhotels neergezet bij de Beekse Bergen, vakantiepark Efteling Bosrijk en drie Brabantse golfbanen (De Pettelaar, De Dommel en De Haenen). Het plaatsen van de bijenhotels gaf de aftrap voor een traject waar golfbanen en recreatieterreinen intensief mee te maken krijgen: chemievrij beheer van de terreinen, met de bij als symbool voor deze nieuwe manier van werken.

- Nacht van de Nacht
  De Nacht van de Nacht is een jaarlijks evenement van de Natuur en Milieufederaties, waarin aandacht gevraagd wordt voor lichthinder en het belang en de waarde van duisternis. Daarbij worden gemeenten en bedrijven aangespoord de verlichting in, op en rond hun panden te doven. De organisaties uit ons netwerk moedigen we aan om groepsactiviteiten in het donker te verzinnen, om zo de Nacht van de Nacht extra kracht bij te zetten. De coördinatie van het Brabantse deel van de campagne neemt de Brabantse Milieufederatie voor haar rekening.

3.2.1.4 Bijdrage aan doelstellingen 2016-2020 uit het BMF-beleidsplan

Vanuit het BMF-beleidsplan 2016-2020 Brabant in Transitie staan voor Natuurlijk Kapitaal de volgende kortetermijndoelstellingen voor de komende 5 jaar:

Wat?	Doelstelling	2016	2017	2018	2019	2020
Verbeterde (omgevings)plannen van overheden	40	18				
Brabanders betrokken bij provinciale/gemeentelijke beleidsvorming op ruimtelijk gebied	250	92				
Gebieden in Brabant waar natuurlijk kapitaal is versterkt of toegenomen	50	20				
Impact op politieke besluitvorming rond natuurlijk kapitaal	10	21				

- Lijst met verbeterde (omgevings)plannen:
  1. Aanpassingen Verordening ruimte
  2. Input AMVB's Omgevingswet
  3. Droomfase Omgevingsvisie
  4. Reactie meerwaardeplan NNB Markdal en gebiedsontwikkeling Markdal
  5. A58, goede ontsnippering beekdalen meenemen in verbredingsplannen
  6. A59, verbeterplannen gelet op Baardwijkse overlaat
  7. N65, ontsnippering Helvoirts Broek
  8. Advies windvisie PNB
  9. Vergelijking tracé's 380 kV-leiding West-Brabant gelet op Natuurnetwerk Brabant
  10. Reactie op concept Omgevingsvisie Boekel
  11. Actie voor nieuwe ecologische verbindingszone door kom Budel Dorplein tussen Ringelsven en Weerter Bergen
  12. Inpassingsplannen transferium Deuteren 's-Hertogenbosch
  13. Bouwstenen aangeleverd voor de Omgevingsvisie Oirschot
  14. Reactie op correctieve herziening bestemmingsplan buitengebied fase II Oirschot
  15. Beroep op bestemmingsplan buitengebied Oisterwijk op veehouderijthema's gewonnen
  16. Zienswijze op ontwerp bestemmingsplan buitengebied Waalre
  17. Beroep tegen plannen vestiging recreatiebedrijf in Vogelrichtlijngebied in Woensdrecht
  18. Plannen tegenhouden voor verharden zandpaden in buitengebieden in diverse gemeenten.

- Brabanders betrokken bij provinciale/gemeentelijke beleidsvorming op ruimtelijk gebied:
  22 leden van de groene denktank en circa 70 actieve achterban leden bij omgevingsplannen.

- Gebieden in Brabant waar natuurlijk kapitaal is versterkt of toegenomen
  1. Peelvenen, leefgebieden kwetsbare soorten inpluggen in plan voor integrale gebiedsinrichting met soorten als das, kraanvogelleefgebied, ganzen, enzovoort. Tevens is een bijdrage geleverd aan het verleggen van een ontwaterende sloot uit de Groote Peel waardoor het gebied vernat kan worden.
  2. Versterking leefgebied knoflookpad Deurne (mitigerende, compenserende maatregelen en aanzetten uitbreiding leefgebied middels grondruil)
  3. Versterking leefgebieden das en patrijs in Biezenmortel, Sint-Michielsgestel en 's-Hertogenbosch
  4. Gemert-Bakel, inrichting wijstgebied bij Geneneind
  5. Bijdrage breukherstel Bakel
  6. Compensatielocaties N69 in Valkenswaard, Bergeijk en Waalre
  7. Inzet spoelwater ten behoeve van voeding grondwaterstromen en oppervlaktewatersystemen Strabrechtse Heide, Geelders, Kampina-Oisterwijkse Vennen, Haaren, Loosbroek en Nuland (met name soortenbeleid)
  8. Vijf nieuwe Ommetjes en acht verbeterde Ommetjes (in totaal 13 gebieden)

- Lijst met impact besluitvorming
  1. Aanpassingen Verordening ruimte
  2. Omgevingswet AMvB's
  3. Omgevingsvisie Noord-Brabant
  4. VAB-beleid
  5. Beoordeling Natuurbeschermingsaanvragen
  6. A58 inpassingsbeleid
  7. A59 inpassing
  8. PIP N69
  9. Windvisie in relatie tot ruimte en Vr
  10. 380 kV tracéverkenning
  11. Middelen en criteria biodiversiteit en leefgebieden
  12. Natuurnetwerk Brabant
  13. PMWP
  14. Beregeningsbeleid grondwater
  15. DHZ-RBOM in verband met doelenbereik
  16. Nutriëntendiscussie Delta Aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater
  17. Brabantse Keur
  18. Reallocatie waterwinningen en vooraf in beeld brengen consequenties als onderdeel strategisch grondwaterbeheer
  19. Modellering grond- en oppervlaktewater Waterschap De Dommel
  20. Waterbeschikbaarheidsproces voor Rijks- en overige wateren
  21. Chemievrij beheer golfterreinen en sportaccommodaties

3.2.2 Beleidscluster Landbouw en voedsel

3.2.2.1 Netwerk Goed Boeren

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- De beweging voor een nieuwe duurzame landbouw aanjagen

Realisatie:

- Op 26 februari 2016 is met 50 genodigden een dag georganiseerd om kennis, ervaringen, ideeën, suggesties en dergelijke te delen. Hierbij waren onder andere de boeren uit het netwerk Goed Boeren, een aantal adviseurs en beleidsmedewerkers van de provincie aanwezig.
- Op 25 november 2016 heeft de BMF een grote bijeenkomst georganiseerd waarbij het netwerk van de Stadseboeren en het Goed Boeren-netwerk met elkaar kennis hebben gemaakt.
- In het kader van de communicatie rondom het netwerk is een website gemaakt met eigen mailadres, met als doel om uitwisseling van ervaringen van transitie-pioniers te versterken. Daarnaast is een folder ontwikkeld: 'Goed Boeren-boeren; voorbeelden van transitie'. Ook zijn er regelmatig berichten verschenen in de BMF-nieuwsbrief, op sociale media alsook in andere persuitingen.
- Op het gebied van natuurinclusieve landbouw heeft de HAS Den Bosch een eigen project, namelijk Natuurlijk Boeren. Het gaat hierbij om een onderzoeksprogramma waar knelpunten en vragen kunnen worden uitgediept. De BMF heeft zitting in de Stuurgroep van Natuurlijk Boeren waarin onder andere de Rabobank en de ZLTO zijn vertegenwoordigd. De studenten van Natuurlijk Boeren waren aanwezig op de door BMF georganiseerde conferenties. Met deze groep studenten en hun begeleider is regelmatig afstemming geweest zowel over inhoudelijke als organisatorische aspecten; welke vragen van boeren zijn het meest actueel, hoe kunnen activiteiten van Goed en Natuurlijk Boeren elkaar aanvullen, hoe kan BMF beleidsmatige aspecten inbrengen bij de daarvoor verantwoordelijke instanties, enzovoort.
- In 2016 heeft hebben de BMF en het netwerk Goed Boeren veelvuldig contact gehad en kennis uitgewisseld met Foodup!. Het netwerk Goed Boeren wordt door Food Up, een door

de provincie opgezet bureau om vanuit een vrije rol de transitie van de Brabantse landbouw te stimuleren, gezien als een strategisch speerpunt. Na een kwalitatieve verdieping met het bestaande netwerk, bestaande uit twaalf speciaal geselecteerde boeren die nagenoeg alle sectoren vertegenwoordigen, is in 2016 een start gemaakt met de vergroting van het netwerk. De totale doelgroep voor Brabant wordt geschat op 250 boeren “die al goed bezig zijn“. In 2017 hoopt de BMF daarvan 125 boeren te bereiken. Belangrijke onderdelen uit de door Goed Boeren geïnitieerde grondmedegebruikersbank zijn omarmd door het Groen Ontwikkel Fonds (die daarmee hier continuïteit aan bieden).

- Als onderdeel van ditzelfde programma, maar nog net eind 2015 heeft de BMF een tweedaagse excursie georganiseerd voor het Goed Boeren-netwerk naar Kasteel Nieuwenhoven in Sint Truiden (versterken onderlinge band, inspiratie met nieuwe ideeën, gesprek met gedeputeerde).

Voor de financiering van de out of pocket-kosten van bovengenoemde activiteiten heeft de BMF aanvullende externe financiering gevonden.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	200	324	+124
TBO budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**200**	**324**	**+124**

Verschil:

Gedurende 2016 werd duidelijk dat de activiteiten voor het netwerk Goed Boeren meer uren gingen kosten dan begroot. De eerste conferentie van 26 februari heeft erg veel tijd gevraagd. Vooral de werving kostte veel tijd omdat een “van boer tot boer conferentie” vrij nieuw was. Uiteindelijk was het initiatief zowel inhoudelijk als qua aantallen deelnemers een succes. Om de overschrijding in het aantal uren op te vangen is gedurende het jaar besloten minder uren in te zetten op het onderdeel Voedselstrategieën en deze uren te gebruiken voor het netwerk Goed Boeren.

3.2.2.2 Agro-ecologie

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Stimuleren van agro-ecologische vormen van landbouw

Realisatie:

Eind 2016 moet er een uitgewerkt voorstel voor een grondmedegebruikersbank liggen dat gebruikt kan worden voor de toedeling van pachtgronden in 2017.

- In 2016 heeft de BMF twee bijeenkomsten georganiseerd met boeren om te komen tot bouwstenen voor pachtvoorwaarden voor duurzame landbouw. In samenwerking met het Groen Ontwikkelfonds Brabant heeft de BMF vervolgens een voorbeeld pachtcontract uitgewerkt. Zoals eerder aangegeven zijn belangrijke onderdelen uit de door Goed Boeren geïnitieerde grondmedegebruikersbank omarmd door het Groen Ontwikkel Fonds. Daarmee heeft dit initiatief sterk bijgedragen aan verduurzaming van het bodemgebruik van pachtgronden en aan het Brabants beleid om transitie landbouw te faciliteren.
- De BMF heeft een korte oriëntatie uitgevoerd om te kijken wat ervoor nodig is om te komen tot een fonds dat kan worden ingezet om jonge boeren en boerinnen grond in bruikleen te geven om de omschakeling naar een agro-ecologische bedrijfsvoering mogelijk te maken. De complexiteit van deze materie is echter dusdanig dat de BMF besloten heeft hier geen verdere stappen op te nemen.

- De BMF heeft samen met de ZLTO, WUR en NMI een POP 3 & Deltaplan Hoge Zandgronden projectaanvraag uitgewerkt waarin onder andere de realisatie van een hotspot van regionaal samenwerkende, op agro-ecologische leest gestoelde landbouw is opgenomen.
- De BMF heeft zich actief ingezet om de totstandkoming van een agro-ecologische beroepsopleiding (mbo/hbo) in Brabant te agenderen.
- De BMF is direct en indirect betrokken bij een groot aantal voedselbosinitiatieven. In totaal gaat het hier om meer dan 20 ha voedselbos. Hiermee is de BMF-doelstelling van het realiseren van minimaal 5 ha voedselbos in 2016 ruimschoots gehaald.
- Op 25 november 2016 is bovendien bij boer Wim van Roessel van boerderij de Regte Heijden de eerste hectare agro-forestry of bomenlandbouw ingeplant (wat in de komende paar jaar 25-50 ha moet gaan worden). Dit is naast voedselbossen ook een vorm van permacultuur. De eerste boom werd geplant door Jack Verhulst de portefeuillehouder natuur van de ZLTO.
- De BMF werkt aan een nieuw netwerk in Brabant van enthousiaste burgers en nieuwe producenten die aan de slag willen of zijn met voedselbossen. Uit een eerste inventarisatie van een student van Helicon bleek dat er een twintigtal mensen in Brabant actief zou zijn, \ maar uiteindelijk bleken het er veel meer te zijn. Om deze mensen met elkaar in verbinding te brengen heeft de BMF in het voorjaar van 2016 een eerste bijeenkomst gehouden op Autarkia te Schaik met 35 deelnemers. Op zondag 16 oktober organiseerde de BMF een bijeenkomst naar een tweetal voedselbos bedrijven (Natuurlijke bomen te Den Dungen en Food4Life Uden), wederom met 35 deelnemers. Op 26 oktober stond een dagcongres gepland in samenwerking met de Green Academy uit Oisterwijk, dit evenement is echter uitgesteld tot 23 maart 2017.
- De BMF heeft in opdracht van de provincie en in samenwerking met FoodUp! Brabant gewerkt aan een voedselbossen cursus van drie avonden en een praktijkdag met 25 enthousiaste deelnemers. In 2017 zal een nieuwe groep van 26 belangstellenden starten, waarbij een aantal deelnemers ook daadwerkelijk al grond hebben om mee aan de slag te gaan.
- De BMF heeft een NHTV afstudeeronderzoek laten uitvoeren rondom het thema voedselbossen. De opdracht was om te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor voedselbossen in het ondernemende natuurnetwerk.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	200	252,5	+52,5
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**200**	**252,5**	**+52,5**

Verschil:
De overschrijding in uren komt met name door de grote belangstelling van buitenaf voor het onderwerp voedselbossen en agro-forestry en het grote aantal vragen dat de BMF heeft gekregen over deze vormen van alternatieve landbouw.

3.2.2.3 Bodem

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Onder de aandacht brengen van de bodem en maatschappelijke zorgplicht voor de bodem.

Realisatie:

- De belangstelling voor een gezonde bodem neemt toe bij zowel boeren als de provincie Noord-Brabant en heeft een vaste plaats op de agenda veroverd. De BMF heeft hieraan bijgedragen door het geven van presentaties, onder andere op de Dutch Agrifood Week op 12 oktober in het provinciehuis waar een workshop bodem is verzorgd.
  De BMF is in 2016 ook gevraagd om lid te worden van het kernteam van het Brabantse Bodemnetwerk. Daarin worden gesprekken gevoerd met de relevante beleidsambtenaren bij de provincie Noord-Brabant en worden activiteiten opgezet. Daarnaast heeft de BMF het belang van een gezonde bodem onder de aandacht gebracht van waterschappen en onze samenwerkingspartner Brabant Water.

- De BMF heeft zich ook in 2016, samen met diverse Brabantse bedrijven die belang hebben bij een gezonde bodem, herhaaldelijk uitgesproken voor het belang van een provinciaal bodemcentrum.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	170	158,5	-11,5
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**170**	**158,5**	**-11,5**

Verschil: er is geen significant verschil tussen begrote en werkelijk bestede uren.

3.2.2.4 Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding om de transitie naar een duurzame landbouw te versnellen

Realisatie:

- De BMF heeft zich in 2016 door middel van het opstellen van een Manifest Natuurinclusieve landbouw ingezet voor een Bottom up topsector natuurinclusieve/agro-ecologische landbouw. Staatssecretaris van Dam heeft het in dit kader opgestelde Manifest in ontvangst genomen.
- In 2017 wordt een uitvoeringsprogramma opgesteld om uitvoering te geven aan de in dit Manifest geformuleerde doelen.
- Verder heeft de BMF zich in het kader van deze topsector mede ingezet om de op dit vlak wereldbekende Joe Salatin naar Nederland te halen. Daarvoor is onder andere een bijzondere symposium dag op de HAS georganiseerd. Daar waren ongeveer 250 personen aanwezig die naast verschillende presentaties ook tientallen workshops hebben bijgewoond
- De BMF is in 2016 als een van de pioniers op het gebied van voedselbossen uitgenodigd om deel te nemen aan het Platform voedselbossen. Een van de activiteiten van dit platform is het voorbereiden van een Green Deal voedselbossen om knelpunten aan te kunnen pakken.
- Gedurende het jaar heeft afstemming met de twaalf andere Natuur en Milieufederaties plaatsgevonden om tot afstemming van beleid en programma's te komen.
- Vanwege de kennis en inzet van de BMF op het gebied van de transitie landbouw is de BMF gevraagd om mee te denken in het opstellen van de Strategische Kennis en Innovatieagenda Agro van EZ (ten behoeve van het volgende kabinet).
- De BMF heeft deelgenomen aan symposium in Vught over de uitwerking van digistaat van vergiste mest op de bodemvruchtbaarheid en heeft een factsheet opgesteld over dit thema.
- De BMF heeft zich ingezet voor de organisatie van de Warandelezing over agro-ecologische landbouw door Louis Vet van het NIOO om natuurinclusieve landbouw meer onder de aandacht te brengen.
- De BMF heeft deelgenomen aan de begeleidingsgroep van het project Landscaping the Food wat gaat over de relatie tussen landschap en intensieve veehouderij.
- De BMF heeft deelgenomen aan activiteiten en discussies tijdens de Dutch Agrifood Week en Dutch Design Week die in het kader van de Uitvoeringsagenda Brabantse Agrifood georganiseerd werden.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	120	213	+93
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**120**	**213**	**+93**

Verschil:
Vanwege onze expertise op het gebied van agro-ecologie en voedselbossen wordt de BMF steeds meer gevraagd om inbreng te leveren bij overleggen en discussies. Dit wordt nog versterkt door het feit dat de provincie Noord-Brabant een toonzettende rol vervult in Nederland op veel vlakken in de landbouw. Enerzijds door de grote problemen in de intensieve veehouderij die om oplossingen en maatwerk vragen en anderzijds door haar voortvarende aanpak in het kader van FoodUp! Brabant, het UBA en het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) waar de BMF nauw bij betrokken is.

3.2.2.5 Lokale voedselstrategieën

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:
- Lokaal voedselbeleid stimuleren

Realisatie:
- Op verzoek van onze aangesloten groep Proeftuin 040, heeft de BMF een aantal keer deelgenomen aan bijeenkomsten om een nieuwe stadlandbouw visie op te stellen voor de gemeente Eindhoven.
  De BMF heeft met verschillende deelnemers uit de stadslandbouwwereld gesproken om deel te nemen aan de Goed Boeren-bijeenkomst op 25 november.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	110	25	-85
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**110**	**25**	**-85**

Verschil:
Verdere betrokkenheid van de BMF bij dit traject is halverwege het jaar stopgezet omdat op andere beleidsterreinen (agro-ecologie, Goed Boeren) meer inzet van de BMF werd gevraagd.

3.2.2.6 Urgentieteam

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:
- Bijdragen aan het oplossen van knelpunten in relatie tot de intensieve veehouderij.

Realisatie:

Urgentieteam
- De BMF was geheel 2016 onderdeel van het urgentieteam veehouderij. Dit team werkte in opdracht van de Stuurgroep Brabantberaad aan de ondersteuning van gemeenten en andere partijen bij de aanpak van knelpunten tussen veehouderijbedrijven en omgeving.

Brabantse Zorgvuldige Veehouderij
- De BMF was ook in 2016 onderdeel van de werkgroep en stuurgroep BZV. Voortdurend wordt gewekt aan optimalisatie van de BZV, gericht op het versnellen van de verduurzaming van de veehouderij door bovenwettelijke maatregelen bij uitbreiding van veehouderijen.

Provinciale dialoog nieuw mestbeleid en omvang veestapel
- Organiseren, coördineren en evalueren van een intensieve samenspraak van en inbreng door mensen uit kringen van Brabantse natuur- en milieuorganisaties en uit het Brabants Burgerplatform Minder Beesten aan regionale dialoogtafels in het kader van de door de provincie georganiseerde maatschappelijke dialoog over nieuw beleid op het gebied van het mestoverschot en de omvang van de veestapel.

- Afstemming met en advisering aan de organisatoren (provinciale kernteam) van de regionale dialoogtafels.
- Organiseren van en invulling geven aan de communicatie met media, en betrokken volksvertegenwoordigers, bestuurders en andere betrokken partijen.
- Verschillende medewerkers van de BMF zijn sinds 2015 deelnemer aan de verkenning 'Sluiten van nutriëntenkringloop op het niveau van Noordwest-Europa'. In de Dialoog Brabants mestbeleid is het begrip circulaire economie vaak genoemd, met daaraan verbonden het sluiten van regionale voer-mest kringlopen. Het niveau waarop kringlopen gesloten moeten worden is onderwerp van discussie. Ook is voor de deelnemers niet helder wat het sluiten van de kringlopen betekent voor de omvang van de veehouderij in de provincie Noord-Brabant. Met deze verkenning is hier een beter beeld van gekregen.

Evaluatie Wet geurhinder en veehouderij

- Namens de 12 milieufederaties maakte de BMF deel uit van de werkgroep en stuurgroep evaluatie Wet geurhinder en veehouderij. Dit heeft in 2016 geleid tot een advies over gewenste bijstellingen van de vergunningsregels geur aan de Staatssecretaris van I & M.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	-	-	-
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	1200	1739	+539
Totaal	**1200**	**1739**	**+539**

Verschil:
De begeleiding vanuit de BMF van de participanten aan de Mestdialoog vanuit natuurorganisaties en burgerplatform Minder Beesten is intensief verlopen een heeft veel tijd gevraagd. Verder is gedurende het proces de Mestdialoog verlengd, hetgeen ook heeft bijgedragen aan de overschrijding.

3.2.2.7 Projecten met externe financiering in 2016

- Biomassa en HAS : Door de BMF is een jaar of zes geleden de discussie over de inzet van organische reststromen geëntameerd. "Niet in de brand maar op het land". Hoofdpunt was om in het kader van groene energie niet te kiezen voor de korte koolstof kringloop (verbranding), maar voor lange koolstof kringloop (vastleggen in bodem).
  De BMF is op basis van de in dit kader opgedane kennis gevraagd het project 'Biomassa' van de Has te begeleiden en ondersteunen. Dit is een project dat de beschikbare organische reststromen in de Peel heeft geïnventariseerd en de inzetbaarheid voor het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid heeft onderzocht en is onderdeel van Project Agro AS De Peel.

- Veerkrachtig landschap: De intensieve veehouderij kan ziekten veroorzaken in haar omgeving (zoönosen zoals Q-koorts). Dit risico kan worden verminderd door het gericht planten van landschapselementen (bomen). Hiermee ontstaat een geheel ander belang van de landbouw bij het versterken van het groene raamwerk om hun bedrijven. Zeker wanneer dit gecombineerd wordt met productieve soorten. In de gemeente Sint Anthonis heeft de BMF meegewerkt aan het uitwerken van een pilo project.

- In het project Landscaping The Food heeft de BMF meegewerkt aan de wetenschappelijke onderbouwing van gezondheidseffecten van landschap op de verspreiding van zoönosen.

- Kringlooptoets: Als uitvloeisel van het akkoord van Van Doorn over de toekomst van de intensieve veehouderij is een werkgroep ingesteld met als opdracht een kringlooptoets te ontwikkelen om landbouwkundige maatregelen op objectieve wijze te kunnen toetsen op hun kringloopeffecten. De BMF heeft deelgenomen aan deze werkgroep.

- Ecologisch moestuinieren met hart en oog voor natuur
  In samenwerking met Velt (Vereniging Ecologisch Leven en Tuinieren) en twee andere milieufederaties (Noord Holland en Overijssel) zijn 25 nieuwe ecologisch-moestuindocenten opgeleid. In Brabant zijn er nu zeven opgeleid. De BMF heeft de werving van kandidaten op zich genomen en heeft een bijeenkomst gehouden waarop de Brabantse docenten zijn voorgesteld aan het Brabantse publiek en aan de Velt-afdelingen.

- Duurzaam door: ecologisch moestuinieren
  Op 9 december is een netwerkbijeenkomst gehouden waarbij allerlei instanties en personen aanwezig waren (25 deelnemers) die iets met ecologisch moestuinieren te maken hebben. We gaan proberen in 2017 hierop een vervolgbijeenkomst te houden om te bekijken hoever men is gekomen met de uitwerking van de actiepunten per werkgroep. Daarnaast is binnen dit project ook een tijdschrift gemaakt in een oplage van 15.000 stuks.

- Eiwittransitie. De gezamenlijke milieufederaties hebben de noodzaak tot een eiwittransitie bij het ministerie van EZ geëntameerd. EZ heeft daarop de federaties in staat gesteld een eerste inventarisatie uit te voeren naar de verschillende op dit vlak lopende initiatieven in de verschillende provincies.

- Cursussen verduurzaming landbouwsysteem
  Op verzoek van de provincie organiseert de BMF een aantal cursussen voor de transitie van de landbouw. Er is een voedselboscursus georganiseerd (25 deelnemers) en een cursus compostmeester (13 deelnemers). In het voorjaar van 2017 zal wederom een cursus voedselbossen (13 deelnemers) plaatsvinden. Dit project loopt door in 2017.

- De BMF is door de landelijke Natuur en Milieufederatie ingezet bij overleggen op landelijk niveau over intensieve veehouderij en mestverwerking als vertegenwoordiger voor de twaalf provinciale Natuur en Milieufederaties.

- Eco-Actief Velt in Brabant
  De Brabantse Milieufederatie en Velt (Vereniging Ecologisch Leven en Tuinieren) hebben in 2016 drie Samentuinen in Brabant ondersteund met kennis. Daarnaast is het Velt-netwerk in Brabant uitgebreid met een extra Velt-afdeling in West-Brabant en een afdeling in oprichting in Oost-Brabant.

3.2.2.8 Bijdrage aan doelstellingen 2016-2020 uit het BMF beleidsplan

Vanuit het BMF-beleidsplan 2016-2020 Brabant in Transitie staan voor landbouw en voedsel de volgende kortetermijndoelstellingen voor de komende 5 jaar:

Wat?	Doelstelling	2016	2017	2018	2019	2020
Brabanders bereikt met feiten over de effecten van de industriële landbouw en/of met duurzame alternatieven daarvoor	10.000	10.000				
Brabanders betrokken bij provinciale/gemeentelijke beleidsvorming en/of gebiedsaanpak met betrekking tot de transitie van de landbouw	250	100				
Boeren aangesloten bij het netwerk Goed Boeren	120	50				
Projecten in Brabant gerealiseerd om de landbouw te verduurzamen, waaronder 70 hectare voedselbos	3 70 ha	1 20 ha				
Impact op politieke besluitvorming rond landbouw en bodem	10	2				

- In 2016 heeft de BMF diverse keren de krant gehaald met artikelen over de intensieve veehouderij en heeft de BMF opgetreden op diverse symposia.
- Minimaal 100 Brabanders waren betrokken bij beleidsvorming via trajecten als de mestdialoog en gezondheidsonderzoek intensieve veehouderij.
  Daarnaast zijn 50 mensen betrokken bij een vorm van transitie door deelname aan de cursus.
- Boeren aangesloten bij het netwerk Goed Boeren
  Op de twee bijeenkomsten zijn zo'n 50 verschillende boeren aanwezig geweest.
- Het project Veerkrachtig landschap, gefinancierd door Agro As De peel met eigen bijdrage van de BMF, geeft een totaal andere en vernieuwende kijk van de landbouw op het omringende landschap (tegengaan risico op verspreiding zoönosen) en zal in 2017 zeker een vervolg krijgen. Het is door de gemeente Uden ook ingebracht als hotspot gezondheid bij EZ.
- In 2016 is direct en indirect door de BMF 20 ha voedselbos gerealiseerd.
- Via de mestdialoog en de discussies rondom fosfaat (tot aan de Tweede kamer) heeft de BMF twee keer impact gehad op politieke besluitvorming rond landbouw en bodem.

3.2.3 Beleidscluster Energie

3.2.3.1 Energiebesparing en –opwekking

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Een bijdrage leveren aan het energieneutraal maken van de gebouwde omgeving van Brabant
- Stimuleren energiebesparing bij bedrijven
- Bijdragen aan duurzame energieopwekking in Brabant

Realisatie:

- In 2016 is vroeg in het jaar ingezet op het uitwerken van een aanpak voor het opschalen van het aantal Nul-op-de-Meter (NoM)-woningen onder particulieren in Brabant.
  Samen met een projectgroep werd een strategie ontwikkeld die zich richtte op financieringsconstructies, maar ook op de klantreis en de monitoring van gebruikservaringen. Toen bleek dat de opdracht van de provincie zich specifiek wilde richten op techniek en financiering, heeft de BMF zelf het initiatief genomen om samen met VACpunt Wonen een propositie uit te werken voor het monitoren van de bewonersbeleving, met de bedoeling aan te haken bij bestaande/nieuwe particuliere NoM-projecten. Hiermee is geprobeerd aansluiting te zoeken bij de plannen van de provincie, en bij initiatieven van grotere gemeenten. In de praktijk blijken er echter (voorlopig) weinig succesvolle NoM-projecten te zijn van enig formaat, om bij aan te haken. Bij de Brabantse Stroomversnelling is het concept 'materialenfonds' herhaaldelijk onder de aandacht gebruik. Ook dit wordt pas later opportuun, zodra de structuur van de Stroomversnelling beter geborgd is.

- Daarnaast zijn uitgebreid de mogelijkheden verkend om een 'Business Club Brabant' tot stand te brengen, waarin directeuren van grote bedrijven uit de provincie samen stappen kunnen zetten omtrent verduurzaming. Uiteindelijk is dit niet doorgezet omdat bleek dat de provincie zelf het initiatief heeft genomen om 'Energy dinners' te organiseren met de *captains of industry*. Dit was bij het opstellen van het werkplan in het najaar van 2015 nog niet bekend.

- Ook is, in het kader van stimulering van energiebesparing bij MKB, het projectformat Energiestrijd onder de aandacht gebracht bij zowel provincie als op industrieterrein Moerdijk. In Moerdijk zijn op dit moment alle ogen gericht op een nieuw te vervaardigen Energieprogramma – in de tussentijd blijken projecten daar niet gemakkelijk van de grond te krijgen.

- Ook is in 2016 een projectvoorstel uitgewerkt voor het realiseren van zonprojecten op bedrijventerreinen. Op industrieterrein Moerdijk is dit onder de aandacht gebracht, maar zonder succes. Mogelijk ontstaan er weer nieuwe kansen voor de BMF op het gebied van zon-PV zodra met de BEA-partners invulling wordt gegeven aan een tafel Energieke Samenleving.

- Tot slot is een start gemaakt met de begeleiding van een multidisciplinair onderzoek naar duurzame energie als verdienmodel voor ontwikkeling van nieuwe natuur, uitgevoerd door hbo-studenten van Avans. Omdat de materie te complex bleek voor onderzoek op studentniveau en hierdoor de voortgang en opbrengsten van dit onderzoek tegenvielen, is de samenwerking tussentijds in gezamenlijk overleg afgebroken.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	225	207	-18
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**225**	**207**	**-18**

Verschil: er is geen significant verschil tussen begrote en werkelijk bestede uren.

3.2.3.2 Aanjagen energietransitie proces

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Opbouwen van een transitienetwerk en bevorderen nieuwe allianties
- Informatie-uitwisseling en beeldvorming met de energieke samenleving
- Betrekken van unusual suspects

Realisatie:

- In 2016 is onder andere contact gelegd met duurzame energiebedrijven als Zonnepanelen Delen, Vandebron en Eneco. Daarnaast zijn er inmiddels goede banden op het gebied van duurzame energie in Provinciale Staten, het provinciaal uitvoeringsapparaat en bij verscheidene gemeenten. Deze contacten staan klaar om ingezet te worden bij nieuwe bijeenkomsten of andere BMF-activiteiten.

- Omwille van informatie uitwisseling met de energieke samenleving wordt in het BEA-verband gewerkt aan het tot stand brengen van een actietafel. Van daaruit kan de BMF mogelijk een rol verwerven in het organiseren van bijeenkomsten en het faciliteren van uitwisseling. Daarnaast is in de zomer van 2016 de gemeente Oirschot benaderd voor een project rond het thema Energielandschap. Dat resulteerde in een succesvol project waarin lokale belanghebbenden werd gevraagd hun visie te geven op een toekomstig lokaal energielandschap. Vervolgens zijn in een werksessie (bijeenkomst) met alle respondenten de verschillende grafische impressies daarvan besproken. Alle onkosten werden daarbij vergoed door de gemeente. In een evaluatie met ook de betrokken wethouder was men enthousiast over de impact van het project; echter, de samenwerking is ondanks herhaalde pogingen van BMF niet voortgezet vanwege een haperend bestuurlijk/ambtelijk commitment in Oirschot. De propositie ligt wel klaar voor toepassing in andere klein gemeenten.

- Er zijn verschillende warme contacten gelegd met kunstenaars/makers om in samenwerking creatieve vormen te ontwikkelen om een breder publiek in de samenleving te interesseren voor klimaatverandering. Hier zijn tot op heden geen concrete projecten uit gekomen, het voornemen blijft wel bestaan. Een en ander is hier sterk afhankelijk van beschikbare ontwikkelsubsidies.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	275	266,5	-8,5
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**275**	**266,5**	**-8,5**

Verschil: er is geen significant verschil tussen begrote en werkelijk bestede uren.

3.2.3.3 Beleidsbeïnvloeding/belangenbehartiging

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding om de transitie naar een duurzaam energiesysteem te versnellen

Realisatie:

- Moerdijk: hier was de BMF in 2016 actief in de werkgroep Energie, voortkomend uit het Uitvoeringsprogramma van samenwerking Duurzame Verbindingen Moerdijk. De BMF ziet hier constructief kritisch toe op de uitwerking van een Energieprogramma voor de bedrijven, en het ambitieniveau daarvan. Dit heeft inmiddels geleid tot een opdrachtverstrekking van het havenbedrijf voor voortzetting van de beleidsmatige betrokkenheid van BMF in 2017.
- Kernenergie: begin 2016 is er met succes een busreis georganiseerd van Bergen op Zoom naar Antwerpen, waar een grote manifestatie plaatsvond tegen de onveilige kerncentrales in Doel, België. De busreis werd in Brabant goed ontvangen en kwam veel in het nieuws: onder andere BN De Stem, Omroep Brabant, Radio VRT België.
- Schaliegas: vanuit de achterban kwamen begin 2016 geluiden binnen over nieuwe plannen van bedrijf Vermillion voor frack-activiteiten in Aalburg. Hierover is contact geweest met Milieudefensie, waarna het dossier voorlopig naar deze partij werd overgedragen.
- Warmteplan: Gedurende een groot deel van het jaar heeft de BMF hier via de klankbordgroep een forse inbreng op geleverd, om ervoor te zorgen dat het plan zich voldoende op het transitieproces over de langere termijn zou richten. In het najaar is dit traject afgerond en werd het warmteplan ingediend bij GS.
- 380 kV: Vroeg in 2016 heeft de BMF Kamervragen ingestoken voor een AO over de kwestie, waarbij aandacht is gevraagd voor het proces en het belang van natuur en landschap. In de zomer is kennis gemaakt met TenneT en EZ, alsook met een grote coalitie actiecomités die zich ook hard maken tegen de komst van een zuidelijk tracé. Toen werd besloten middels een Natuurrapportage inzichtelijk te maken welke NNN-gebieden geraakt zouden worden door een nieuwe hoogspanningsverbinding, heeft de BMF zich opgeworpen als coördinatiepunt tussen de actiecomités en de natuurorganisaties. Onlangs (begin 2017) is met succes een rapport breed onder de aandacht gebracht.
- Brabantse Energie Alliantie: eind 2015 heeft de BMF als een van de initiatiefnemers het Brabants Energie Akkoord mede opgeleverd en aangeboden aan de provincie.
  Begin 2016 bleek vanuit de partners behoefte aan een vervolg. De BMF en de provincie Noord-Brabant hebben vervolgens het voortouw genomen in het proces om te komen tot de Brabantse Energie Alliantie. Uiteindelijk hebben 16 partijen op 1 juni 2016 de intentieverklaring ondertekend om in Brabant minimaal 14% duurzame energie in 2020 te realiseren en 100% duurzame energie in 2050. Vervolgens heeft de BMF als voortrekker een substantiële rol gespeel bij het invullen van de samenwerking binnen de Alliantie.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	100	511,5	+411,5
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**100**	**511,5**	**+411,5**

Verschil:
De ruime overschrijding van het aantal geplande uren is deels te verklaren door de inzet van de BMF op het gebied van warmte, maar komt met name door de inzet van de BMF voor de Brabantse Energie Alliantie. Ten tijde van het opstellen van het werkplan 2016 was nog geen sprake van een voortzetting van het Brabants Energie Akkoord en is hier in de urenplanning ook geen rekening mee gehouden. Toch heeft de BMF besloten om te blijven investeren in deze samenwerking omdat de BMF de Brabantse Energie Alliantie ziet als een kans om de energietransitie in Brabant mee vorm te geven en tegelijkertijd ook te werken aan andere doelstellingen zoals meer zichtbaarheid voor de BMF en contact met nieuwe potentiele achterban.

3.2.3.4 Overige projecten gerealiseerd in 2016

- In de afgelopen drie jaar heeft de BMF een MKB-duurzaamheidsscan ontwikkeld vanuit het idee een eigen product op de markt te zetten dat (1) het bedrijfsleven op een positieve manier beweegt duurzaam te handelen en (2) een bron van inkomsten voor de BMF zou kunnen vormen. In 2016 is door de BMF gewerkt aan het vervolmaken van de scan en oplevering als volwassen product. Doel in 2017 is om een brede introductie te geven in de provincie Brabant.
- In de loop van 2016 is de BMF betrokken geraakt bij de landelijke opdracht Milieustudie Draagvlak & Participatie Wind op Land. Voor dit project onderzoekt en ondersteunt de BMF de casus ‘burgerwindpark De Spinder’. In 2016 heeft de BMF gewerkt aan het afnemen van interviews met initiatiefnemers en andere betrokkenen; dit werd tevens verwerkt in een analyse omtrent rolverdelingen en succes- en faalfactoren. Het project loopt door in 2017 waarbij de BMF zal zoeken naar concrete kansen om de realisatie van het windpark te helpen bevorderen.
- Na de oprichting van de Brabantse Energie Alliantie heeft de BMF positie gekregen binnen het BEA-secretariaat en heeft vanuit deze rol zich ingezet om de juiste partners te vinden en te motiveren voor het oprichten van de eerste actietafels, zoals warmte, regionale samenwerking, energieke samenleving en project ontwikkelcapaciteit.

3.2.3.5 Bijdrage aan doelstellingen 2016-2020 uit het BMF-beleidsplan

Vanuit het BMF-beleidsplan 2016-2020 Brabant in Transitie staan voor energie de volgende kortetermijndoelstellingen voor de komende 5 jaar:

Wat?	Doelstelling	2016	2017	2018	2019	2020
Brabanders bereikt met feiten over duurzame energie	10.000	2.000				
Bewoners geholpen met energiebesparing	5.000	0				
Bedrijven geholpen met energiebesparing	50	3				
Projecten op gebied van energieneutrale woningen	2	0				
Projecten op gebied van duurzame energieopwekking	1	1				
Impact op politieke besluitvorming rond energie	10	3				

- Op het gebied van energie heeft de BMF door middel van publicaties in Brabantse media, de BMF-nieuwsbrief en social media, maar ook met het Energielandschapproject in Oirschot en onze betrokkenheid bij de ateliers over energie en ruimte in Zuidoost-Brabant naar schatting zo’n 2.000 Brabanders bereikt met feiten over duurzame energie.
- Door middel van het uitvoeren van de MKB-scan heeft de BMF drie bedrijven geholpen met het in beeld brengen van duurzaamheid binnen hun bedrijf, waarbij energie een van de onderdelen is.
- Met betrokkenheid bij het windproject rondom de Spinder heeft de BMF één project gerealiseerd op het gebied van duurzame energieopwekking.

- Met inzet op de dossiers over warmte, 380 kV en met het oprichten van de Brabantse Energie Alliantie heeft de BMF drie keer impact gehad op de politieke besluitvorming rond energie.

3.2.4 Beleidscluster Duurzame mobiliteit

3.2.4.1 Planvorming infrastructuur en daaraan verwante (ruimtelijke) planvorming

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Participeren in verkennings- en planvormingsprocessen rondom diverse hoofdwegen in Brabant

Realisatie:

- De BMF is in samenspraak met haar regionale en lokale achterban betrokken bij een aantal projecten op het gebied van mobiliteit en weginfrastructuur.

- In Zuidoost-Brabant betreft dit twee dossiers: de gebiedsontwikkeling inclusief nieuwe infrastructuur ter vervanging van Rijksweg N69 door Valkenswaard en Aalst en de ontwikkeling van nieuw mobiliteitsbeleid rond en in de steden Eindhoven en Helmond.

- Daarnaast is de BMF in samenspraak met haar achterban betrokken bij het project Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat waarin gebiedsontwikkeling en uitbreiding van regionale en lokale infrastructuur worden gecombineerd. Participatie in deze projecten vraagt naast het inhoudelijk volgen en participeren in adviesorganen voor de projecten vooral samenspraak en afstemming met onze lokale achterban.

- Tenslotte is de BMF samen met NM, BL, SBB, Vereniging Markdal, omwonenden, Fietsersbond en Wandelnet betrokken bij onderzoek en overleg over de inpassing van twee trajecten van de A58 (Galder-Sint Annabosch en Tilburg-Eindhoven) waar in opdracht van het rijk wegverbreding wordt voorbereid. De BMF speelt een coördinerende rol bij de afstemming van de inbreng van de ‘groene’ organisaties.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	270	262,5	-7,5
TBO budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**270**	**262,5**	**-7,5**

Verschil: er is geen significant verschil tussen begrote en werkelijk bestede uren.

3.2.4.2 Verduurzaming mobiliteit (Daily Urban System/mobiliteit)

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Oppakken en vorm en inhoud geven aan aanvullende nieuwe speerpunten en samenwerkingsvormen rondom verduurzaming van de dagelijkse verplaatsingen in Zuidoost-Brabant
- Verduurzaming van dagelijkse verplaatsingen in Zuidoost Brabant

Realisatie:

- Het aanbod van BMF om samen met bijvoorbeeld de Fietsersbond intensief betrokken te worden (bijvoorbeeld in de vorm van projecten) bij de regionale en lokale planvorming past niet in de wijze waarop de regio haar planvorming heeft ingericht.
  De BMF is in samenspraak met haar achterban en de Fietsersbond extensief betrokken bij

de regionale planvorming. Met name de toekomstige functie, inrichting en inpassing van de N279 Veghel-Asten vraagt aandacht.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	160	90,5	-69,5
TBO budget	-	-	-
Budget van derden	40	0	-40,0
Totaal	**200**	**90,5**	**-109,5**

Verschil:
Op dit onderdeel zijn minder uren besteed door extensieve in plaats van meer intensieve betrokkenheid bij de planvorming.

3.2.4.3 Luchthavens en vliegverkeer

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding rondom luchthavens en luchtverkeer

Realisatie:

- De BMF neemt deel aan diverse omgevingscommissies voor de luchthavens (Eindhoven, Volkel, Gilze-Rijen, Woensdrecht, Seppe en Budel). Bij Volkel speelt extra onderzoek naar gevolgen en effecten van de F35 (de JSF, ter vervanging van de F16) en bij Gilze-Rijen onderzoek naar de gevolgen en effecten van de geluidbelasting en -hinder door (zware) helikopters in de geluidszonering. Daarnaast is de BMF nauw betrokken bij een onderzoek in opdracht van de commissie voor luchthaven Seppe. Dit onderzoek was gericht op verificatie van de beoogde een-op-een omzetting van het oude naar het nieuwe regime voor begrenzing van de geluidhinder door het vliegverkeer. Het onderzoek geeft aanleiding om de provincie te verzoeken de begrenzing van de geluidhinder aan te passen. De BMF baseert haar inbreng in de commissies en andere activiteiten zoveel mogelijk op overleg en samenwerking met burgerleden van deze commissies en omwonenden.

- De BMF is ook participant in het overleg van maatschappelijke organisaties die zich richten op beheersing en vermindering van de milieuhinder vanwege het civiele en militaire vliegverkeer op de luchthaven Eindhoven.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	70	106	+36
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**70**	**106**	**+36**

Verschil:
De urenoverschrijding komt voort uit betrokkenheid bij de genoemde onderzoeken en afstemming daarover met daarbij betrokken partijen/belanghebbenden.

3.2.4.4 Bijdrage aan doelstellingen 2016-2020 uit het BMF-beleidsplan

Vanuit het BMF-beleidsplan 2016-2020 Brabant in Transitie staan voor mobiliteit de volgende kortetermijndoelstellingen voor de komende 5 jaar:

Wat?	Doelstelling	2016	2017	2018	2019	2020
Brabanders bereikt over duurzame mobiliteitsmogelijkheden	10.000	250				
Brabanders betrokken bij provinciale/gemeentelijke beleidsvorming op het gebied van mobiliteit	250	50				
Project op het gebied van elektrisch aangedreven voertuigen in plaats van met een verbrandingsmotor	1	0				
Impact op politieke besluitvorming rond mobiliteit	10	25				

- Op alle onderdelen van dit werkveld zoekt de BMF actief overleg en samenwerking met achterban, geïnteresseerde burgers en belangengroepen. De BMF baseert haar inbreng in ambtelijke en bestuurlijke gremia op de resultaten daarvan. Communicatie naar regionale en lokale media wordt eerder door burgers en organisaties met wie we samenwerken gedaan dan door de BMF zelf. We zien een bescheiden groei van supporters en aangesloten groepen die voortkomt uit de samenwerking met individuele burgers en groepen burgers op dit werkveld.
- De impact op besluitvorming verloopt meestal door participatie in de beleidsvoorbereiding; dat geldt op alle bovengenoemde dossiers en de voorbeelden die zijn genoemd.
  Slechts in een enkele geval vraagt de BMF in samenwerking met haar achterban het oordeel van de rechter over (onderdelen) van overheidsbesluiten.
  Er is van afgezien zelf of met anderen actief aan de gang te gaan met het opzetten van een project 'Elektrisch aangedreven voertuigen'. Er zijn geen bijzondere en gunstige kansen gesignaleerd; daarnaast is twijfel gerezen of de BMF er goed aan doet zich proactief op dit terrein te begeven.

3.2.5 Clusteroverstijgende projecten

3.2.5.1 Achterban

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Ondersteuning achterban
- Contact met de achterban
- Inventarisatie van kennis en kunde van de achterban

Realisatie:

- Ter (inhoudelijke) ondersteuning van de achterban vervult de BMF een vraagbaakfunctie voor achterbangroepen en supporters: er komen jaarlijks veel vragen van burgers over verschillende onderwerpen, waarbij de BMF de mensen adviseert op inhoud, proces en strategie. De BMF ondersteunt en adviseert over het vormen van burgergroepen en wil betrokken burgers verbinden. Door onderlinge samenwerking en krachtenbundeling kunnen we de lokale problematiek samen met de achterban op provinciaal niveau bezien. Onder andere heeft de BMF zich in het kader van deze vraagbaakfunctie ingezet voor advies en ondersteuning van (nieuwe) burgergroepen bij plannen voor nieuwe of uitbreidingen van veehouderijen en mestverwerkers die gevolgen hebben voor de leefomgeving en natuur.

- Ook wordt de BMF vrijwel dagelijks benaderd over plannen die ten koste gaan van natuur en landschap, zoals de uitbreiding van recreatie in natuur, intensieve teelt in een

natte natuurparel, nieuwe natuurbegraafplaatsen, klachten over (dreigende) bomenkap, vergravingen van waterlopen, plannen, projecten en activiteiten in N2000-gebieden, lichthinder, geluidhinder, enzovoort. De BMF geeft advies en ondersteuning, verwijst door naar andere organisaties of geleidt casus door naar de advocaat voor het verkrijgen van jurisprudentie. Burgers belden de BMF met meldingen van aantastingen van natuur en landschap en vragen over toezicht en handhaving.

- Veel meldingen (met foto's) kwamen binnen over zandpaden die verhard werden, een onderwerp dat hoog op de agenda staat bij ons en onze achterban.
- In overleg met het dagelijks bestuur van de Raad van Aangeslotenen en in samenwerking met het IVN Brabant is op 23 juni 2016 een achterbanbijeenkomst georganiseerd in Zuidoost-Brabant. De aangesloten groepen in die regio hebben elkaar daar ontmoet en met elkaar van gedachten gewisseld over samenwerking en actuele ontwikkelingen. Een soortgelijke geplande bijeenkomst in West-Brabant heeft geen doorgang gevonden vanwege een gebrek aan animo. Wel hebben in 2016 meerdere achterbanbijeenkomsten plaatsgevonden in het kader van de provinciale mestdialoog.
- In 2016 is op verzoek van de achterban en in overleg met het dagelijks bestuur van de Raad van Aangeslotenen een digitaal kennisnetwerk ontwikkeld, waarop inmiddels 22 mensen uit de achterban hun kennis en kunde aanbieden. Tevens zijn hier handige documenten voor algemeen gebruik terug te vinden.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	240	343,5	+103,5
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	160	57,0	-103,0
Totaal	**400**	**400,5**	**+0,5**

Verschil: er is geen significant verschil tussen begrote en werkelijk bestede uren.

3.2.5.2 Omgevingswet

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Strategievorming ten aanzien van de nieuwe omgevingswet, -visie en -plannen

Realisatie:

- De BMF heeft in 2016 een groep deskundigen vanuit de achterban samengebracht om van gedachten te wisselen over de Omgevingswet en de betekenis en impact ervan voor de natuur- en milieuorganisaties in Brabant. Met de leden van dit expertteam is regelmatig contact geweest en het expertteam is in juni 2016 bij elkaar geweest. Onderwerpen van het overleg waren de stand van zaken rond de Omgevingswet en de AMvB's en het gezamenlijk formuleren van een top 10 lijst van belangrijke onderwerpen voor de Omgevingsvisie en –verordening.
- De medewerkers van de BMF hebben twee bijeenkomsten van het Ministerie van I&M bijgewoond over de Ontwerp-AMvB's.
- De BMF heeft in nauwe afstemming met de Groene 11 en Natuur en Milieu een reactie ingediend op de vier Ontwerp-AmvB's van de Omgevingswet.
- De BMF heeft meegewerkt aan het onderzoek van ERAC en Pontifax naar prejudicieel beleid in het kader van de Omgevingswet.
- Daarnaast heeft de BMF een verkennend gesprek gevoerd met de juridische faculteit van de Universiteit van Tilburg over de mogelijkheden van een LAW Clinic over juridische mogelijkheden voor gemeenten en burgers in het kader van de Omgevingswet om de gevolgen van de veehouderij voor de leefomgeving te beperken.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	200	188,5	-11,5
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**200**	**188,5**	**-11,5**

Verschil: er is geen significant verschil tussen begrote en werkelijk bestede uren.

3.2.5.3 Campagne

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Onder de aandacht brengen van het thema gezondheid en veehouderij

Realisatie:

- Door middel van een campagne met een daaraan gekoppelde crowdfundingsactie is € 5.000 opgehaald voor het uitvoeren van een onderzoek naar de gezondheidseffecten van de veehouderij in Brabant. Dit onderzoek heeft veel publiciteit gegenereerd in provinciale en landelijke media. Daarmee is een beter begrip ontstaan van de gezondheidsrisico's van de veehouderij in Brabant en daarbuiten.
  Het rapport is op 2 februari 2017 gepresenteerd aan de donateurs en op 3 februari 2017 aangeboden aan Gedeputeerde - en Provinciale Staten.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	100	99	-1
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**100**	**99**	**-1**

Verschil: er is geen significant verschil tussen begrote en werkelijk bestede uren.

3.2.5.4 Duurzaamheidsdialogen

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Verkenning duurzaamheidsdialogen

Realisatie:

- Er heeft een verkenning met verschillende potentiële partners plaatsgevonden voor het houden van duurzaamheidsdialogen in Brabant. In 2016 heeft de BMF zelf een eerste dialoog georganiseerd in de vorm van een masterclass mestbeleid, een thema dat toen zeer actueel was vanwege de provinciale mestdialoog. Hier kwamen ongeveer 80 mensen op af. Vanwege het succes is besloten dit concept verder uit te bouwen tot BMF Meet Ups.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	120	84,5	-35,5
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**120**	**84,5**	**-35,5**

Verschil: de verkenning heeft minder tijd gekost dan aanvankelijk gedacht.

3.2.6 Communicatie, politiek, algemeen

3.2.6.1 Communicatie en politiek

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Zichtbaar maken waar de BMF voor staat en wat zij doet
- Ondersteunen huidige achterban en werven nieuwe achterban
- Werven van fondsen
- Onderhouden politieke contacten

Realisatie:

- In 2016 is de communicatie verder versterkt. De website werd 35.146 keer geraadpleegd door 23.159 unieke bezoekers. Het aantal vind-ik-leuks op Facebook steeg van 893 naar 1.020 en het aantal volgers op Twitter steeg van 794 naar 1.038.
- In 2016 zijn 12 nieuwsbrieven verstuurd (elke maand één) naar ruim 1500 abonnees, een stijging van 400 abonnees ten opzichte van 2015.
- Er werden 25 persberichten verstuurd in 2016. Niet zonder resultaat, want de BMF was regelmatig (ten minste 80 keer) in de Brabantse media te vinden, vooral rond inhoudelijke thema's als de veehouderij en natuurbescherming, maar ook met publieksacties als de Nacht van de Nacht.
- Het aantal supporters steeg van 180 naar 348, waarvan 103 betalende supporters. In 2016 is ook nagedacht over een strategie om grotere fondsen te werven. Hier wordt in 2017 verder uitwerking aan gegeven.
- Het dagelijks bestuur van de Raad van Aangeslotenen is ondersteund bij het organiseren van een voorjaarsvergadering waarin onder andere het jaarverslag 2015 is behandeld en een najaarsvergadering waarin onder andere het werkplan 2017 is behandeld.
- De jaarlijkse supportersbijeenkomst vond op 23 juni 2016 plaats op boerderij De Regte Heijden. De supporters kregen in een afwisselend programma het reilen en zeilen te zien van een biologische melkveehouderij, die met groot respect voor zijn omgeving opereert.
- De Warandelezing die jaarlijks wordt georganiseerd met Brabants Dagblad en Tilburg Sustainability Center en Academic Forum kende in 2016 een hoge opkomst. Er kwamen ongeveer 300 mensen luisteren naar een lezing van Louise Vet over agro-ecologische landbouw, gevolgd door een co-referaat van Wouter van Eck over voedselbossen. De Warandelezing viel dit jaar in een door de BMF georganiseerde bijeenkomstencyclus rond landbouw en voedsel, samen met de masterclass mestbeleid, de workshop God in de supermarkt (over de consequenties van keuzes in de supermarkt) en de comedyshow De Smoestuinier (in samenwerking met Velt). De bijeenkomsten kenden zonder uitzondering een hoge opkomst.
- In 2016 is veel communicatieve en strategische ondersteuning gegeven aan achterbangroepen op het gebied van de veehouderij, in het bijzonder rond de provinciale mestdialoog. Ook de politieke contacten hebben zich in belangrijke mate op dit dossier gericht.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	700	808	+108
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**700**	**808**	**+108**

Verschil: extra inzet rond de provinciale mestdialoog.

3.2.6.2 Algemeen

Korte samenvatting geplande activiteiten 2016:

- Coördinatie
- Actualiteiten
- Deskundigheidsbevordering

Realisatie:

- In het werkplan zijn specifiek uren gereserveerd voor interne coördinatie en beschikt elke medewerker over een aantal vrij te besteden uren om actualiteiten op te volgen of te werken aan deskundigheidsbevordering.

Uren:

	Budget	Realisatie	Verschil
Provinciaal budget	770	656,5	-113,5
TBO-budget	-	-	-
Budget van derden	-	-	-
Totaal	**770**	**656,5**	**-113,5**

Verschil:

- De interne coördinatie heeft in 2016 minder tijd gekost. Met name het opstellen van het werkplan 2017 is efficiënter verlopen nu het beleidsplan 2016-2020 als stevige leidraad en onderlegger kon worden gebruikt voor de activiteiten, die nu ook meerjarig worden voortgezet.

4. Werkplan 2017

Het BMF Werkplan 2016 moet gezien worden in het verlengde van het nieuwe beleidsplan 2016-2020 Brabant in Transitie, dat in 2015 is opgesteld. In dit beleidsplan stelt de BMF zichzelf nieuwe randvoorwaarden voor duurzame ontwikkeling[2], worden de speerpunten (biodiversiteit, klimaat en nutriëntenkringloop) nog een keer bevestigd, de kernprocessen die de werkwijze van de BMF vormen (energieke samenleving, beleidsbeïnvloeding, projecten) toegelicht en de BMF werkvelden beschreven (natuurlijk kapitaal, landbouw en voedsel, energie, mobiliteit). Verduurzaming binnen met name de laatste drie werkvelden kan een grote bijdrage leveren aan het behouden en liefst vergroten van het natuurlijk kapitaal in Brabant. Maar om dit potentieel volledig te benutten is een systeemverandering noodzakelijk. Het beleidsplan beschrijft de transitiepaden die de BMF ziet, korte termijn doelen en manieren waarop de BMF daaraan kan bijdragen.

Het werkplan 2017 geeft weer hoe de BMF, met deze streefbeelden als stip op de horizon, in 2017 wil werken aan het bereiken van de doelen. Waar mogelijk en wenselijk sluiten wij in ons werk zoveel mogelijk aan bij provinciaal beleid en provinciale uitvoeringsprogramma's. We dragen vanuit onze verantwoordelijkheid constructief bij aan de totstandkoming van gedegen beleid en betrekken de Brabantse samenleving daar zoveel mogelijk bij. Daarnaast letten wij op een goede uitvoering van dat beleid.

Voor het volledige beleidsplan 2016-2020 en het BMF werkplan 2017 zie:

http://www.brabantsemilieufederatie.nl/wie-we-zijn/verantwoording/

---

[2]Eerder ging de BMF uit van het traditionele PPP model, waarin duurzame ontwikkeling plaatsvindt als de kapitalen People Planet Profit in harmonie met elkaar worden ontwikkeld (en dus bij groei niet één of meer kapitalen er op achteruit gaan).
De BMF gaat nu uit van een model voor duurzame ontwikkeling, waarin de economie ten dienste staat van bredere maatschappelijke doelstellingen, waar het economische systeem ingebed is in het sociale systeem en waar beide systemen de grenzen van het ecologisch systeem niet overschrijden.

5. Financieel jaarverslag 2016

Over het boekjaar 2016 sluit de resultatenrekening van de BMF met een positief saldo. Hieronder staat de vergelijking van de gerealiseerde baten en lasten ten opzichte van de begrote baten en lasten. Vanwege inzichtelijkheid is gekozen om een vergelijk te maken tussen kostensoorten in plaats van kosten per doelstelling.

5.1 Analyse resultaat ten opzichte van begroting 2016

Analyse resultaat t.o.v. begroting 2016

x € 1.000

Omschrijving	Werkelijk 2016	Begroting 2016	Voordelig	Nadelig
Baten				
Baten uit eigen fondsenwerving	€ 12	€ 8	€ 4	€ 0
Baten uit acties derden	154	128	26	0
Subsidies van overheden	738	759	0	21
Overige projectbijdragen	137	151	0	14
Overige baten	11	0	11	0
Totaal	€ 1.052	€ 1.046	€ 41	€ 35
Lasten				
Personeelskosten	€ 732	€ 718	€ 0	€ 14
Huisvestingskosten	30	31	1	0
Bureaukosten	33	47	14	0
Organisatiekosten	49	59	10	0
Afschrijvingskosten	9	11	2	0
Financieringskosten	0	1	1	0
Lasten voorgaande jaren	1	5	4	0
Directe projectkosten	183	174	0	9
Totaal	€ 1.037	€ 1.046	€ 32	€ 23
Resultaat	**€ 15**	**€ 0**	**€ 73**	**€ 58**

Het batige resultaat is als volgt te verklaren:

Hogere baten dan begroot	€ 41	
Lagere lasten dan begroot	32	
		€ 73
Lagere baten dan begroot	€ 35	
Hogere lasten dan begroot	23	
		€ 58
Saldo batig ten opzichte van de begroting		**€ 15**

De BMF is in 2016 boven het begrote resultaat uitgekomen.
In plaats van de begrote € 1.619 is het werkelijke resultaat **€ 14.865**.
Hierna worden de belangrijkste afwijkingen toegelicht.

Na afloop van elk kwartaal stelt de financiële adviseur in samenwerking met bedrijfsvoering een voortgangsrapportage op, waarbij begroting versus realisatie wordt vergeleken.
Ook wordt de prognose tot einde van het jaar bijgewerkt.
Een lid van de RvT en de directie bespreken deze rapportage.

Baten
In 2016 is licht € 5.000 (0,5%) meer aan baten ontvangen dan begroot, alleen de onderlinge posten laten wel verschillen ten opzichte van de begroting.
Hieronder worden deze baten verder besproken.

De **Baten uit eigen fondsenwerving** zijn met bijna € 4.000 flink hoger dan verwacht.
Dat geldt ook voor de **Baten uit acties derden** (+/+ € 26.000).

Subsidies van overheden en **overige projectbijdragen**
Beide posten zijn wat lager uitgevallen, maar de verschillen zijn procentueel niet groot (-/- € 32.000 (4,2%) resp. -/- € 14.000 (9,3%)).

Zorgelijk is wel dat de provincie haar jaarlijkse reguliere subsidiebijdrage niet meer corrigeert voor inflatie naar aanleiding van een besluit daarover door Gedeputeerde Staten. Realisatie in 2016 is conform begroting. Echter dit bedrag, wat we jaarlijks mislopen, wordt elk jaar groter tot zo'n € 30.000 in 2020. Dan is het wel een substantieel bedrag.

Overige baten (+/+ € 10.919) is hoger dan begroot (€ 0 begroot). Er zijn enkele extra opbrengsten van voorgaande jaren (€ 5.282) alsook overige opbrengsten ter waarde van € 5.637. Deze extra opbrengsten zijn merendeels verhaalkosten van een zieke medewerker.

Lasten
De lasten zijn met € 8.000 licht lager dan begroot (1%). De meeste lasten zijn lager dan begroot, alleen niet de post personeel (zie hiervoor) en de post voor BTW verrekening (waarover later meer).
Hieronder staan de afzonderlijke posten verklaard.

Personeelskosten
De totale personeelskosten zijn met € 15.000 hoger dan begroot (-/-€ 15.000, +/+ 2%).
In april 2016 is een nieuwe CAO voor Provinciaal personeel afgesloten. De BMF volgt deze CAO wat de salaris ontwikkeling betreft. Deze bleek hoger te zijn dan waarmee in de begroting rekening was gehouden. In de begroting houden wij standaard rekening met1% loon compensatie en 1% incidentele stijging.

Bij de post Werving is de meeste besparing ontstaan: we hebben ervoor gekozen om geen selectiebureau in te schakelen voor de werving van de nieuwe directeur, maar voornamelijk te werven via digitale media. Dat is een gelukkige keuze geweest, zoals eerder is beschreven: we hebben een nieuwe directeur per 1 juni 2017.

De post vrijwilligers en werkervaringsplaatsen is nagenoeg gelijk aan de begroting (-/- € 600).
De BMF zet voor haar werkzaamheden veel vrijwilligers in, die via een vrijwilligersovereenkomst een maandelijkse vergoeding krijgen conform de fiscale regels. Ook biedt de BMF werkervaringsplaatsen aan. In 2016 hebben daarvan twee personen gebruik gemaakt op het gebied van communicatie. Ook in 2017 willen we deze optie blijven aanbieden om starters op de arbeidsmarkt een perspectief te bieden om ervaring op te doen. We zien ook dat het werkt: tot op heden hebben alle werkervaringsplaatsen een nieuwe betaalde baan verworven op de arbeidsmarkt.

Huisvestingskosten
Deze kosten zijn ietsje lager dan de begroting (-/- € 1.000, -/- 3%).

Bureaukosten
De bureaukosten zijn als totaal flink lager uitgevallen dan begroot (-/- € 13.000, -/- 28%).
Ook ten opzichte van 2015 zijn deze gedaald (-/- € 4.500, -12%).
Een teken dat de BMF nog steeds zuiniger en efficiënter opereert.
Zo zijn de vaste telefoonlijnen gesaneerd, waardoor deze kosten zijn afgenomen.
Ook zijn nieuwe goedkopere mobiele contracten gekozen. Er is (nog) niet gekozen voor VOIP (bellen over internet), omdat deze oplossing vooralsnog veel duurder bleek uit te vallen dan gewoon enkele simpele vaste telefoonlijnen (ISDN).

De post porti was nagenoeg nihil: we plakken bijna geen postzegels meer. Deze post wordt niet meer apart zichtbaar gemaakt maar opgenomen in de post Kantoorbenodigdheden en porti. Sinds het jaarverslag 2014 maken we de post software apart zichtbaar. Het bevat de kosten voor Exact Online (financiën), TimeTell (tijdschrijven), Declaree en Spits Online (relatiemanagement).

Organisatiekosten
Ook de post organisatiekosten is met € 10.000 flink lager (-/- 17%) uitgevallen.
De meeste besparing is gerealiseerd op de post Juridische kosten en leges.
De BMF probeert via overleg juridische procedures te beperken.

Het resultaat over de afgelopen jaren laat het volgende beeld zien:

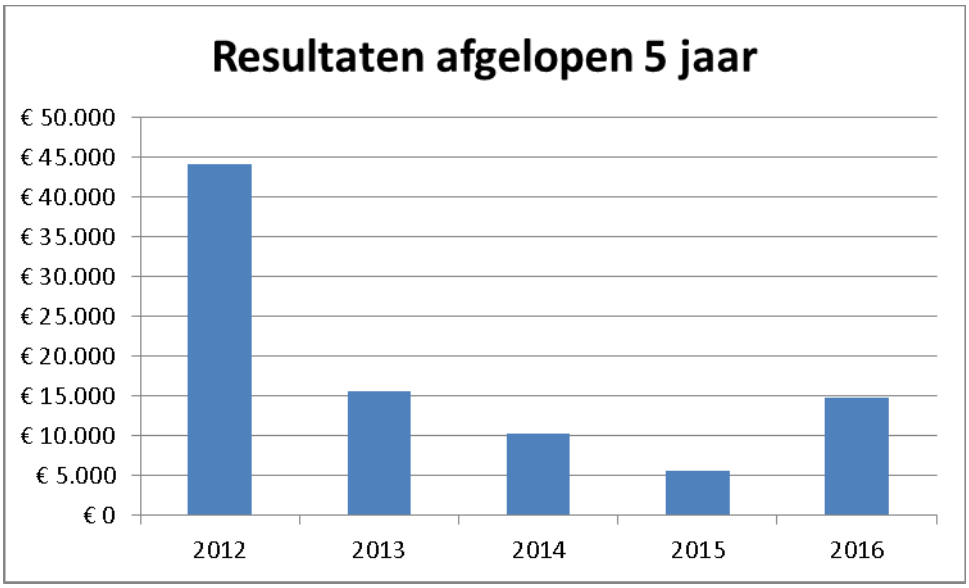

5.2 Resultaatbestemming exploitatieresultaat

Resultaatbestemming
Het resultaat is als volgt toegevoegd/onttrokken aan de reserves en fondsen:

Toevoeging continuïteitsreserve	€	17.928
Onttrekking reserve financiering activa		-9.720
Onttrekking Casimir fonds		0
Toevoeging bestemmingsreserve burgerinitiatief		5.000
Onttrekking burgerinitiatief		-1.000
Toevoeging bestemmingsfonds juridische procedures		10.000
Onttrekking bestemmingsfonds juridische procedures		-7.343
Totaal	**€**	**14.865**

Hierdoor is ultimo 2016 de hoogte van de continuïteitsreserve € 155.381 positief.
De reserve financiering activa bedrijfsvoering is € 10.619 positief, de Bestemmingsreserve burgerinitiatief €12.250, waardoor de totale reserves € 178.295 positief bedragen.
In fondsen is nog een bedrag van in totaal € 20.356 beschikbaar.

Vanaf 2009 is een bestemmingsfonds gevormd ten behoeve van juridische procedures.
In de contracten met de TBO's is vastgesteld dat van de jaarlijkse bijdrage per organisatie een bedrag van € 5.000 wordt toegevoegd aan het fonds juridische procedures. De BMF voegt vanuit de vrij besteedbare gelden van de Nationale Postcodeloterij tevens een bedrag van € 5.000 toe.
De jaarlijkse kosten inzake juridische procedures worden uit dit fonds onttrokken. Op deze wijze wordt gewaarborgd dat provinciale subsidies niet worden gebruikt voor juridische procedures.
De hoogte van dit fonds bedraagt ultimo 2016 € 17.246 positief.

De BMF is gestart met een beperkte vorming van het bestemmingsreserve Burgerinitiatief.
Hierin wordt elk jaar een bedrag gestort afhankelijk van het resultaat. Burgerinitiatieven kunnen een aanvraag doen voor een bijdrage aan hun project of activiteit. De RvT kent deze toe.
In 2016 is voor €1.000 uitgekeerd aan een tweetal aanvragen. Er is met € 5.000 aangevuld.

Het totale Eigen Vermogen (totaal reserves en fondsen) van de BMF bedraagt ultimo 2016 € 198.651 positief.

De BMF streeft naar een gezonde balanspositie, waarbij we via het eigen vermogen verliezen op kunnen vangen. Maar we willen ook een reserve beschikbaar hebben om bij plotselinge stopzetting van de BMF als werkgever nog in staat te zijn om de salarissen van de eigen medewerkers een half jaar door te kunnen betalen en een verantwoord sociaal plan op te zetten als goed werkgever. Dit betekent dat we een maximale reserve zouden willen hebben van zes maanden de loonsom.

Van de provincie kregen we in het verleden het uitdrukkelijke advies om meer ‘vet op de botten’ te creëren. De afgelopen jaren hebben we daar flink aan gewerkt om een gezond eigen vermogen te vormen. De voorgaande twee jaren is het streven gericht om naar een klein positief overschot toe te werken en zoveel budget aan de doelstelling te besteden. Er is nu een beperkt positief resultaat om het Eigen Vermogen qua inflatie e.d. op peil te houden.

5.3 Beleggingsbeleid BMF

Ontvangen middelen worden niet aangewend voor belegging in effecten, zoals aandelen en obligaties. In 2016 zijn de aanwezige liquide middelen verspreid over meerdere banken.

5.4 Risicoparagraaf

In 2015 heeft Gedeputeerde Staten van Brabant besloten om de reguliere subsidie niet meer te compenseren voor inflatie. Dat betekent dat we terughoudend zijn met het openstellen van nieuwe vacatures.

Om meer projecten te kunnen verwerven, hebben alle project- en beleidsmedewerkers een cursus Projectmatig Creëren gevolgd. Daardoor hopen we de acquisitievaardigheden van onze medewerkers te verbeteren en meer geld te verwerven.

In 2015 is de subsidierelatie met de Nationale Postcode Loterij (NPL) geëvalueerd. Gelukkig is besloten voor een verlenging van de toekenning voor de komende vijf jaar. Er zijn echter nog steeds kansen dat het hele kansspel gebeuren gaat wijzigen en grote spelers van buitenaf als grote concurrent van NPL gaan optreden, waardoor het hele bijdragen beleid van NPL zal veranderen.

Er is binnen de twaalf Natuur en Milieufederaties (NMF) onderling een Participantenovereenkomst afgesloten. Deze participantenovereenkomst is bedoeld om een eventueel wegvallen van NPL-gelden op te vangen. Het is de bedoeling dat alle federaties op het moment van wegvallen zelf gaan bijdragen aan NMF om elkaar financieel te kunnen ondersteunen voor het geval dat nodig is. Solidariteit is de insteek van deze overeenkomst. Dit kan in de toekomst leiden tot onverwachte onkosten voor de BMF.

Er lopen zowel bij Staatsbosbeheer alsook Natuurmonumenten reorganisatie trajecten. Zij zijn beide als TBO (Terreinbeherende Organisaties) mede verantwoordelijk voor de TBO inkomsten, een vergoeding voor diensten en activiteiten die de BMF voor hen uitvoert. We zullen vroegtijdig met beide organisaties in gesprek gaan om te bezien wat de gevolgen van deze reorganisaties zullen zijn en hierop anticiperen.

In 2017 start op 1 juni de nieuwe directeur. De werving is goed verlopen in nauwe en goede afstemming tussen de Raad van Toezicht, Raad van Aangeslotenen en het BMF bureau. Toch geeft een dergelijke overgang altijd risico's in de overdracht van het netwerk en acquisitie kansen.

In maart 2017 zijn er Tweede Kamer verkiezingen. De uitkomst van de kabinetsformatie kan altijd onverwachte gevolgen hebben, zoals we destijds met Bleeker hebben ondervonden.

5.5 Totaal overzicht

De besteding aan de diverse doelstellingen is als volgt:

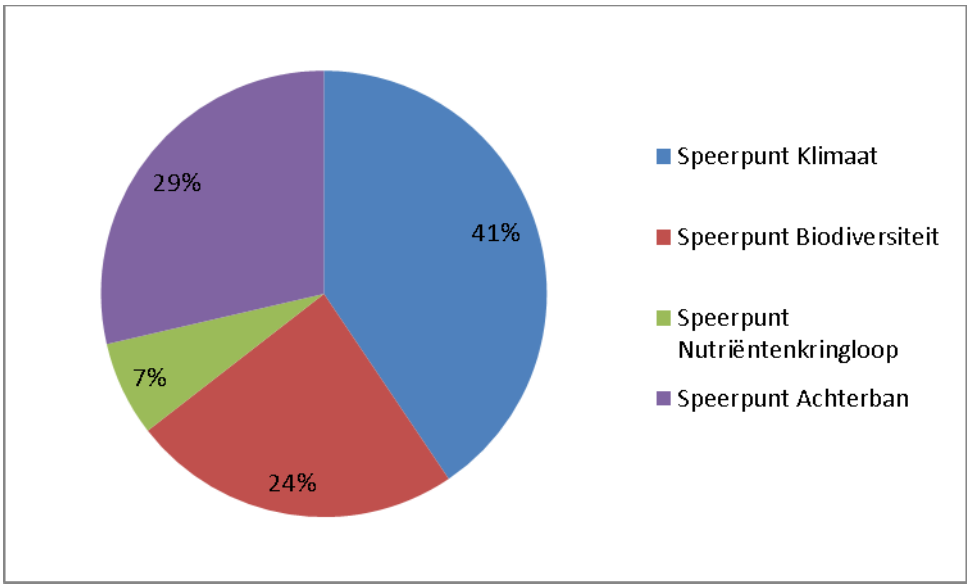

De provinciale milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van de kosten beheer en administratie een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 van Goede Doelen Nederland.

De kosten beheer en administratie worden naar verhouding toegerekend aan de doelstellingen. Voor de specificatie wordt u verwezen naar de toelichting in de jaarrekening.

Kostentoerekening
De kosten worden aan de doelstellingen toegerekend op basis van de urenregistratie
Kengetallen
% kosten eigen fondsenwerving ten opzichte van baten uit eigen fondsenwerving = 21,2% (2015: 4,4% en 2014: 18,8%).
De CBF-richtlijnen geven een norm aan van maximaal 25% over gemiddeld 3 jaar. Gemiddeld over de afgelopen 3 jaar is 14,8%.
% besteed aan de doelstellingen ten opzichte van totale lasten (voor verdeling Beheer & Administratie) = 68,6% (2015: 66,3% en 2014: 66,8%)
% kosten Beheer & Administratie (voor verdeling) ten opzichte van totale kosten = 32,2% (2015: 33,6% en 2014: 33,0%)

6. Begroting 2017

Staat van Baten en Lasten over 2017

Omschrijving		Begroting 2017		Begroting 2016		Realisatie 2015
BATEN						
Baten uit fondsenwerving	€	9.500	€	8.000	€	9.891
Aandeel in acties van derden		128.000		128.000		139.960
Subsidies overheden en anderen		658.709		759.499		583.936
Overige projectbijdragen		138.194		150.952		217.984
Overige baten		0		0		60.549
Totale baten	**€**	**934.404**	**€**	**1.046.451**	**€**	**1.012.320**
LASTEN						
Besteed aan doelstellingen						
Speerpunt Biodiversiteit	€	275.387	€	491.454	€	560.904
Speerpunt Klimaat		174.412		115.062		163.138
Speerpunt Nutriëntenkringloop		126.839		109.538		124.623
Speerpunt Achterban		356.057		327.726		157.538
Totaal	**€**	**932.695**	**€**	**1.043.780**	**€**	**1.006.203**
Kosten eigen fondsenwerving	**€**	**1.151**	**€**	**1.051**	**€**	**444**
% van baten eigen fondsenwerving		12%		13%		4%
Kosten Beheer & Administratie	**€**	**0**	**€**	**0**	**€**	**0**
Totale lasten	**€**	**933.846**	**€**	**1.044.831**	**€**	**1.006.647**
Resultaat	**€**	**558**	**€**	**1.620**	**€**	**5.673**
Resultaatbestemming:						
Continuïteitsreserve	€	0	€	0	€	-1.134
Bestemmingsreserves		558		1.620		3.250
Bestemmingsfondsen		0		0		3.557
	€	**558**	**€**	**1.620**	**€**	**5.673**

Toelichting op de Staat van Baten en lasten over 2017

Omschrijving		Begroting 2017		Begroting 2016		Realisatie 2015	Verwachting 2016
BATEN							
Baten uit fondsenwerving							
Contributies	€	5.000	€	4.000	€	4.230	5.000
Donaties		4.500		4.000		5.661	4.500
Overige baten uit fondsenwerving		0		0		0	0
	€	9.500	€	8.000	€	9.891	9.500
Baten uit acties derden							
Stichting De Natuur en Milieufederaties							
Vrij besteedbare gelden	€	118.000	€	118.000	€	118.000	118.000
Projectbijdragen		10.000		10.000		21.960	15.000
Totaal	€	128.000	€	128.000	€	139.960	133.000
Subsidies overheden							
Reguliere Subsidie Provincie	€	444.699	€	444.699	€	454.671	444.699
Subsidies overige projecten Provincie		87.406		237.343		129.265	238.774
Subsidies projecten overige overheden		126.605		77.457		0	75.000
Totaal	€	658.709	€	759.499	€	583.936	758.473
Overige projectbijdragen							
Bijdrage TBO's	€	69.335	€	69.335	€	96.746	69.335
Overige projectbijdragen		68.860		81.617		121.238	90.000
Totaal	€	138.194	€	150.952	€	217.984	159.335
Overige baten en lasten.							
Overige opbrengsten	€	0	€	0	€	10.643	6.500
Baten voorgaand jaar		0		0		49.906	1.500
Totaal	€	0	€	0	€	60.549	8.000

Omschrijving		Begroting 2017		Begroting 2016		Realisatie 2015	Verwachting 2016
LASTEN							
Personeelskosten							
Salariskosten	€	517.000	€	478.000	€	539.487	500.000
Sociale lasten		100.200		83.200		84.166	92.000
Pensioenpremies		44.000		50.000		55.943	48.000
Ontvangen ziekengelden		0		0		-22.556	-6.000
Ontvangen loonkostensubsidies		-3.000		-3.000		-3.111	-3.000
Eindejaarsuitkering		21.000		21.000		22.000	18.000
Transitievergoeding		0		0		5.645	0
Reiskosten		24.000		24.000		25.743	24.000
Vergoeding telewerken		1.000		1.000		438	1.000
Deskundigheidsbevordering		10.000		10.000		7.519	12.000
Ziektewetverzekering		17.000		13.000		16.455	16.500
Arbodienst		2.000		2.000		2.241	1.000
Inhuur personeel/stagevergoedingen		6.000		8.500		4.519	6.000
Werving personeel		2.000		10.000		1.348	3.000
Vrijwilligersvergoedingen		10.000		10.000		8.555	9.000
Overige personeelskosten		10.000		10.000		12.466	7.000
Totaal	€	761.200	€	717.700	€	760.858	728.500
Huisvestingskosten							
Huur	€	18.000	€	17.500	€	17.001	17.500
Energiekosten		6.000		6.000		6.433	5.000
Schoonmaakkosten		4.500		4.500		4.188	4.500
Overige huisvestingskosten		2.500		2.500		1.591	2.500
Totaal	€	31.000	€	30.500	€	29.213	29.500
Bureaukosten							
Telefoonkosten	€	7.000	€	9.000	€	7.982	7.000
PR-materiaal/website		10.000		10.000		4.539	5.000
Kopieer- en drukwerkkosten		4.000		4.000		4.096	3.000
Kantoorbenodigdheden en porti		2.000		2.000		1.159	2.000
Documentatie en vakliteratuur		1.000		1.000		940	1.000
Computermaterialen en onderhoud		2.500		2.500		3.460	2.500
Ondersteuning netwerkbeheer		10.000		9.000		8.554	9.500
Representatiekosten		4.000		1.000		933	2.000
Contributies en bijdragen		4.500		4.000		3.689	4.500
Software		4.500		3.500		2.582	3.500
Overige kantoorkosten		600		600		0	600
Totaal	€	50.100	€	46.600	€	37.957	40.600

Omschrijving		Begroting 2017		Begroting 2016		Realisatie 2015	Verwachting 2016
Organisatiekosten							
Administratiekosten	€	15.000	€	17.000	€	15.071	15.000
Accountantskosten		6.000		7.000		10.878	6.000
Kosten CBF-keurmerk		1.500		3.500		3.000	1.000
Burgerinitiatief/activiteitenfonds		3.000				1.750	3.000
Kosten Raad van Toezicht		750		750		0	750
Vergaderkosten		4.000		2.000		4.255	4.000
Juridische kosten en leges		12.000		13.500		6.443	11.000
Correctie aftrekbare voorbelasting		16.000		15.000		17.177	16.000
Zakelijke verzekeringen		750		500		462	750
Totaal	€	59.000	€	59.250	€	59.097	57.500
Afschrijvingskosten							
Afschrijvingskosten inventaris	€	2.000	€	2.500	€	1.821	2.100
Afschrijvingskosten Automatisering		3.000		8.500		7.409	7.500
Totaal	€	5.000	€	11.000	€	9.230	9.600
Financieringskosten							
Rente en bankkosten		750		750		-883	750
Totaal	€	750	€	750	€	-883	750
Directe projectkosten		21.796		174.032		103.488	177.971
Overige kosten							
Lasten voorgaand jaar	€	5.000	€	5.000	€	7.685	7.000
Totaal kosten	€	933.846	€	1.044.832	€	1.006.645	1.051.421
Totaal baten		934.404		1.046.451		1.012.320	1.068.308
Saldo		558		1.619		5.675	16.887

Het begrote resultaat voor 2017 laat een licht positief bedrag zien van € 558.

Aan de lastenkant is een defensieve opstelling gekozen: er is zoveel mogelijk uitgegaan van maximaal optredende kosten om in 2017 niet voor verrassingen te komen staan wat gestegen kosten betreft.

Zowel aan de baten als lastenkant zien we vermindering door minder grote projecten, waarvoor we externen of grote project kosten hoeven te maken.

Destijds bij het opstellen en goedkeuren van de begroting 2017 was nog de verwachting dat er een overloop van enkele maanden zou zijn tussen de oude en nieuwe directeur met bijbehorende extra salariskosten. Uiteindelijk is gebleken dat die overlap niet nodig is.

De huidige directeur Nol Verdaasdonk vertrekt per 1 juni 2017 en de nieuwe directeur Selçuk Akinsi start op deze zelfde datum. Dat betekent dat de verwachte stijging in de loonkosten niet zo groot zal zijn als in het najaar van 2016 nog begroot.

7. Verantwoordingsverklaring

De leden van de Raad van Toezicht en van het Bestuur van de Brabantse Milieufederatie onderschrijven de volgende principes:

1. Binnen de instelling dient de functie 'toezicht houden' (vaststellen of goedkeuren van plannen, en het kritisch volgen van de organisatie en haar resultaten) duidelijk te zijn gescheiden van het 'besturen' dan wel van de 'uitvoering'.
2. De instelling dient continu te werken aan een optimale besteding van middelen, zodat effectief en doelmatig gewerkt wordt aan het realiseren van de doelstelling.
3. De instelling streeft naar optimale relaties met belanghebbenden, met gerichte aandacht voor de informatieverschaffing en de inname en verwerking van wensen, vragen en klachten.

In de verantwoordingsverklaring wordt beschreven op welke manier de Brabantse Milieufederatie invulling heeft gegeven aan deze principes.

Samengevat zijn de belangrijkste punten uit de verantwoordingsverklaring:
Ad 1)

- op dit moment heeft de Brabantse Milieufederatie een bureau met een directeur/bestuurder ten behoeve van de uitvoering van het beleid en een Raad van Toezicht (RvT) ten behoeve van de functie 'toezicht houden'. Dit is statutair vastgelegd;
- in 2011 is een eerste aanzet gemaakt om de functiescheiding nog verder door te voeren in een Raad van Toezicht en een directeur/bestuurder. Daarnaast is, om de belangen van de aangesloten groepen goed te behartigen, een Raad van Aangeslotenen voorgesteld. Deze verandering heeft medio 2012 statutair plaatsgevonden. De statuten zijn in 2013 verder aangescherpt conform de aanbevelingen van het CBF;
- de Raad van Toezicht is vier keer bijeengekomen.
  Tijdens elke vergadering komen de voortgang van de bedrijfsvoering, veranderingen ten opzichte van wat is begroot en de belangrijkste actuele thema's en ontwikkelingen aan de orde;
- op elke vergadering van de RvT staat een inhoudelijk onderwerp op de agenda, waarover een BMF-bureaumedewerker een toelichting verzorgt.
  Daarnaast worden van langlopende projecten voortgangsverslagen besproken.
  Het bestuur/RvT kan dan bepalen of de ingezette werkwijze nog akkoord is en beoordeelt of de beoogde doelstelling behaald gaat worden;
- elk jaar organiseert de RvT in samenwerking met het BMF-bureau een gezamenlijke bijeenkomst met de achterban, zodat gezamenlijk met de achterban de koers kan worden uitgezet. Gebleken is dat de aangesloten groepen een degelijk fundament zijn voor de Brabantse Milieufederatie;
- vanaf 2011 worden de activiteiten gericht op, naast de achterban, een drietal speerpunten, namelijk: biodiversiteit, nutriëntenkringlopen en klimaat.
  De RvT heeft deze speerpunten geaccordeerd.

Ad 2)
Optimalisering van de effectiviteit van de organisatie vindt op de volgende manier plaats:

- de directie stelt jaarlijks een werkplan met begroting op, waarin onder meer de gewenste resultaten, begrote kosten en beoogde financiering per project zijn vastgelegd.
  De RvT toetst dit werkplan aan het meerjarenbeleidsplan, de (meerjaren)begroting en de richtinggevende doelstellingen en neemt een besluit;
- een meerjarenbeleidplan (inclusief meerjarenbegroting) voor de periode 2016 tot en met 2020 is eind 2015 vastgesteld;
- de financieel adviseur en het hoofd bedrijfsvoering voorzien de directeur/bestuurder en RvT van financiële kwartaalrapportages, waarin de gerealiseerde cijfers ten opzichte van de begroting zichtbaar worden gemaakt.
- Voorafgaande aan de vergadering van de RvT waarin de financiële kwartaalrapportage wordt behandeld, vindt een overleg plaats tussen een lid van de RvT, de directeur,

hoofd bedrijfsvoering en financieel adviseur. In dit overleg wordt op gedetailleerd niveau de financiële informatie behandeld, waarna in de bestuursvergadering op hoofdlijnen de rapportages worden behandeld;

- de financieel adviseur en het hoofd bedrijfsvoering stellen een jaarrekening op conform de Richtlijn 650 Fondsenwervende instellingen. Een onafhankelijke accountant (With) controleert deze en voorziet de jaarrekening van een controleverklaring.
  De accountant rapporteert rechtstreeks aan de RvT over de jaarlijkse accountantscontrole.
  De RvT toetst de jaarrekening en stelt deze vast;
- sinds begin 2014 is er een audit commissie ingesteld, inclusief audit regelement.
  De audit commissie rapporteert aan de RvT; een lid van de RvT zit de auditcommissie voor;
- de directie stelt maandelijks een projectactiviteitenoverzicht op dat overeenstemt met de jaarrekening. In dit overzicht worden per project vastgelegd: de behaalde resultaten, de gerealiseerde producten, de gerealiseerde uren en kosten. Het overzicht bevat ook per project informatie over gerealiseerde financiering, dat wil zeggen subsidies en overige bijdragen. De inhoudelijke verslaglegging is opgenomen in het externe jaarverslag, dat door geïnteresseerden kan worden opgevraagd;
- per kwartaal wordt de voortgang van de realisatie van het lopende werkplan in relatie tot de begroting geëvalueerd en ter kennis van de Rvt gebracht.
- bij het opstellen van het projectactiviteitenoverzicht wordt de werkwijze van de organisatie geëvalueerd en afspraken gemaakt over mogelijke verbeteringen van de aanpak in de toekomst;
- daarnaast werkt de Brabantse Milieufederatie aan optimalisering van haar effectiviteit door:
  - structurele samenwerking met plaatselijke groepen, de provinciale milieufederaties, terreinbeheerders en overige partners;
  - het bevorderen van een organisatiecultuur waarin zuinigheid, soberheid, vlijt en duurzaamheid leidende principes zijn naast ambitie en gedrevenheid;
  - benchmarking; zo is in 2013 een kostenvergelijk gemaakt tussen de twaalf milieufederaties;
  - uitwisseling van kennis over organisatieveranderingen en verbeteringstrajecten met andere provinciale instellingen;
  - een terughoudend beloningsbeleid zoals mag blijken uit het feit dat de directeur in schaal 13 van de provinciale schalensystematiek valt;
  - bestuurders niet te bezoldigen.

Ad 3)

- de Brabantse Milieufederatie ondersteunt mensen, die zich actief inzetten voor hun eigen leefomgeving. Zij vervult de functie van vraagbaak, aanspreekpunt en coördinator van lokale activiteiten in Brabant. Zij beschikt daarvoor over een breed netwerk en contacten, die bij deze ondersteuning van dienst kunnen zijn;
- de Milieufederatie zal zich blijven richten op beleidsbeïnvloeding via bestuurders en bedrijfsleven, maar wil zich daarnaast ook richten op een goede en efficiënte informatievoorziening aan een breed publiek; dat wil zeggen alle in natuur, milieu, duurzaamheid en landschap geïnteresseerde mensen;
- eenieder is vrij om inbreng te leveren en te reageren op onze activiteiten en het te voeren of gevoerde strategische en inhoudelijke beleid. Dat kan op verschillende manieren, maar onze website, facebook en twitter zijn daarvoor een goed platform. Meningen, opvattingen of reacties worden zeer op prijs gesteld en worden in de reguliere werkprocessen van beleidsvorming en uitvoering meegenomen.
- tot slot bestaat er voor belanghebbenden de mogelijkheid om een klacht in te dienen bij de Milieufederatie, als zij het bijvoorbeeld niet eens zijn met de uitvoering van activiteiten of constateren dat er sprake is van inconsistentie van beleid.
  In 2016 zijn er geen klachten ingediend.

De jaarrekening 2016 is vastgesteld en goedgekeurd op de vergadering van 11 april 2016 door de Raad van Toezicht. De Raad van Aangeslotenen heeft haar advies gegeven.

Namens het bestuur,

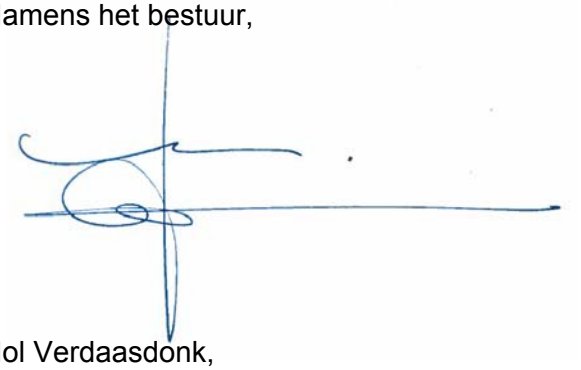

Nol Verdaasdonk,
directeur/bestuurder Brabantse Milieufederatie

8. Nationale Postcode Loterij

8.1.1.1 Nationale Postcode Loterij: 2,25 miljoen voor De Natuur- en Milieufederaties

Postcode Loterij schenkt recordbedrag van 341 miljoen euro aan goede doelen

Op de foto (van links naar rechts): Joris Hogenboom (voorzitter De Natuur en Milieufederaties) Margriet Schreuders (Hoofd Goede Doelen Postcode Loterij), Sonja Sars (Netwerksecretaris De Natuur en Milieufederaties) en Annie van de Pas (Netwerkdirecteur De Natuur en Milieufederaties) **– Roy Beusker Fotografie**

Utrecht, 8 februari 2017- De opbrengst van de Nationale Postcode Loterij is het afgelopen jaar opnieuw gegroeid. In totaal schenkt de Postcode Loterij dit jaar een recordbedrag van ruim 341 miljoen euro aan 110 goede doelen, waaronder De Natuur en Milieufederaties. De donaties werden bekendgemaakt tijdens het jaarlijkse Goed Geld Gala in Koninklijk Theater Carré. Voormalig president van de Verenigde Staten Bill Clinton, tevens internationaal goodwill ambassadeur van de Postcode Loterij, sprak namens de Clinton Foundation over de concrete stappen die we kunnen nemen in de aanpak van klimaatverandering.

Natuur en Milieufederaties kunnen rekenen op een vaste bijdrage
De Natuur en Milieufederaties behoren sinds 1996 tot de vaste begunstigden van de Nationale Postcode Loterij. “We zijn ontzettend blij met de bijdrage van 2,25 miljoen euro”, aldus netwerkdirecteur Annie van de Pas. “De structurele hulp van de Postcode Loterij is ontzettend belangrijk voor ons werk. Mede door de steun van de deelnemers van de Postcode Loterij kunnen we ons blijven inzetten voor groene, duurzame en klimaatbestendige provincies.”

De Brabantse Milieufederatie heeft in 2016 dankzij de deelnemers van de Nationale Postcode Loterij onder meer de projecten Nacht van de Nacht, Velt samenwerking, Bijen & Insecten verbetering, diverse Ommetjes projecten in Brabant, alsmede diverse voorlichtingen kunnen realiseren

Wij worden gesteund door

NATIONALE POSTCODE LOTERIJ

Financieel Jaarverslag 2016
Stichting Brabantse Milieufederatie
te Tilburg

9. Jaarrekening

Balans per 31 december 2016

ACTIVA		31-12-2016		31-12-2015
Materiële vaste activa				
Benodigd voor de bedrijfsvoering	€ 10.619		€ 13.814	
Direct in gebruik voor de doelstelling	0		0	
		€ 10.619		€ 13.814
Vlottende activa				
Vorderingen	€ 107.034		€ 84.070	
Overige overlopende activa	88.076		55.587	
		€ 195.110		€ 139.657
Liquide middelen		€ 251.270		€ 375.805
Totaal		€ 456.999		€ 529.276

Balans per 31 december 2016

PASSIVA		31-12-2016		31-12-2015
Reserves en Fondsen				
Reserves				
Stichtingskapitaal	€ 45		€ 45	
Continuïteitsreserve	155.381		137.453	
Egalisatiereserve provincie	0		0	
Bestemmingsreserves	22.869		28.589	
		€ 178.295		€ 166.087
Fondsen				
Casimir fonds	€ 3.110		€ 3.110	
Fonds juridische procedures	17.246		14.589	
		€ 20.356		€ 17.699
Totaal Reserves en Fondsen		€ 198.651		€ 183.786
Langlopende schulden		€ 30.000		€ 40.000
Kortlopende schulden				
Crediteuren	€ 61.762		€ 54.952	
Overige overlopende passiva	166.586		250.538	
		€ 228.348		€ 305.490
Totaal		€ 456.999		€ 529.276

9.1 Staat van Baten en Lasten over 2016

Staat van Baten en Lasten over 2016

Omschrijving		Werkelijk 2016		Begroting 2016		Werkelijk 2015
BATEN						
Baten uit eigen fondsenwerving	€	11.938	€	8.000	€	9.891
Baten uit acties derden		154.325		128.000		139.960
Subsidies van overheden		737.554		759.499		583.936
Overige projectbijdragen		136.506		150.952		217.984
Overige baten		10.919		0		60.549
TOTAAL BATEN	**€**	**1.051.242**	**€**	**1.046.451**	**€**	**1.012.320**
LASTEN						
Besteed aan doelstellingen						
Speerpunt Klimaat	€	418.280	€	115.062	€	163.138
Speerpunt Biodiversiteit		247.823		491.455		560.904
Speerpunt Nutriëntenkringloop		71.893		109.538		124.623
Speerpunt Achterban		295.848		327.726		157.538
Totaal besteed aan doelstellingen	**€**	**1.033.844**	**€**	**1.043.781**	**€**	**1.006.203**
Werving lasten	**€**	**2.533**	**€**	**1.051**	**€**	**444**
Kosten beheer en administratie	**€**	**0**	**€**	**0**	**€**	**0**
TOTAAL LASTEN	**€**	**1.036.377**	**€**	**1.044.832**	**€**	**1.006.647**
RESULTAAT	**€**	**14.865**	**€**	**1.619**	**€**	**5.673**
Resultaat is toegevoegd/onttrokken aan:						
Continuïteitsreserve	€	17.928	€	0	€	-1.134
Bestemmingsreserves		-5.720		1.619		3.250
Bestemmingsfondsen		2.657		0		3.557
	€	**14.865**	**€**	**1.619**	**€**	**5.673**

De provinciale milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor Kosten Beheer en Administratie van de Verenigde Fondsenwervende Instellingen (VFI). De kosten voor beheer en administratie worden inzichtelijk gemaakt in de toelichting lastenverdeling, maar worden in de Staat van Baten en Lasten volledig toegerekend aan de doelstellingen.

Kasstroomoverzicht 2016

		31 december 2016			31 december 2015	
Kasstroom uit operationele activiteiten						
Exploitatieresultaat		€	14.865		€	5.673
Aanpassingen voor:						
- afschrijvingen	€	8.962		€	9.230	
- mutaties voorzieningen		0			0	
			8.962			9.230
Veranderingen in vlottende middelen:						
- voorraden	€	0		€	0	
- vorderingen		-55.453			9.201	
- kortlopende schulden (exclusief schulden aan kredietinstellingen)		-77.142			-11.655	
			-132.595			-2.454
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten		€	-108.768		€	12.449
Kasstroom uit investeringsactiviteiten						
Investeringen materiële vaste activa	€	-5.767		€	-2.705	
Desinvesteringen materiële vaste activa		0			0	
Overige investeringen in financiële vaste activa		0			0	
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten		€	-5.767		€	-2.705
Kasstroom uit financieringsactiviteiten						
Nieuw opgenomen leningen	€	0		€	0	
Aflossing langlopende schulden		-10.000			-10.000	
Overige mutaties reserves en fondsen		0			0	
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten		€	-10.000		€	-10.000
Mutatie Liquide Middelen		€	-124.535		€	-256

Liquide Middelen

		31-12-2015		31-12-2016	Mutatie
ING bank	€	865	€	2.907	2.042
ING bank spaarrekening		52.930		79.483	26.553
Triodos Bank		15.099		16.993	1.894
Triodos Internet Rendementrekening		204.636		48.794	-155.842
Rabobank Streekrekening		102.186		102.827	641
Kas		89		266	177
Totaal	€	375.805	€	251.270	-124.535

9.2 Waarderingsgrondslagen

Grondslagen van waardering en van bepaling van het resultaat

Algemene grondslagen/Verslaggeving volgens CBF-Keurmerk

De jaarrekening is opgesteld conform de Richtlijn 650 "Fondsenwervende instellingen" zoals opgenomen in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Doel van deze Richtlijn is inzicht te geven in de kosten van de organisatie en besteding van de gelden in relatie tot het doel waarvoor die fondsen bijeengebracht zijn. De jaarrekening is opgesteld in euro's.

Vergelijkende cijfers

De vergelijkende cijfers over 2015 zijn waar relevant aangepast om vergelijkbaarheid met het verslagjaar mogelijk te maken.

Grondslagen van waardering

Algemene grondslagen.

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde verslaggevingsregels. Activa en passiva worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, tenzij een andere waarderingsgrondslag is vermeld.

Materiële vaste activa.

De materiële vaste activa benodigd voor de doelstelling en voor de bedrijfsvoering worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs verminderd met de op basis van de geschatte gebruiksduur bepaalde afschrijvingen, met inachtneming van een eventuele restwaarde. De afschrijvingen bedragen een percentage van deze verkrijgingsprijs.

Vorderingen, liquide middelen, schulden en overlopende activa en passiva

Deze zijn opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs; waardering geschiedt onder aftrek van een voorziening wegens oninbaarheid, gebaseerd op een individuele beoordeling van de vorderingen.

Projectverplichtingen zijn opgenomen op basis van een besluit ter zake, welke schriftelijk is kenbaar gemaakt aan de ontvanger van de subsidie en worden ten laste gebracht van het boekjaar waarin de projectactiviteiten dienen te worden uitgevoerd door de uitvoerende projectpartner.

Reserves en fondsen

Reserves betreffen gelden ter vrije beschikking van de Stichting. Door het bestuur kunnen doelreserves worden aangehouden voor aanwending aan een specifiek doel.

Fondsen betreffen gelden die besteed moeten worden in het kader van de doelstelling waarvoor deze ter beschikking zijn gesteld. Dit betreft het niet bestede deel van toegekende donaties en andere fondsen en gelden die vastliggen in vaste activa.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de toegekende subsidiebaten en overige baten en de kosten en andere lasten over het jaar. De resultaten op transacties worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd; verliezen reeds zodra j zij voorzienbaar zijn.

Baten

De baten zijn gevormd door alle aan het verslagjaar toe te rekenen opbrengsten.

Nalatenschappen worden opgenomen in het verslagjaar waarin de omvang van de nalatenschap betrouwbaar kan worden vastgesteld, derhalve indien de betaling is aangekondigd.
Voorschotten worden verantwoord in het boekjaar waarin zij worden ontvangen.
Giften in natura worden gewaardeerd tegen reële waarde.

Lasten

Financiële baten en lasten betreffen de op de verslagperiode betrekking hebbende renteopbrengsten en -lasten.

Projectverplichtingen

Projectverplichtingen worden ten laste gebracht van het boekjaar waarin de contractueel afgesproken projectperiode valt. De projectbestedingen worden derhalve toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Personeelsbeloning

Salarissen en sociale lasten worden toegerekend aan de verslagperiode waarin deze verschuldigd zijn, in overeenstemming met de arbeidsovereenkomsten.
De Stichting hanteert voor haar medewerkers een pensioenregeling waarbij de pensioenuitkeringen zijn gebaseerd op middelloon. Deze pensioenregeling is ondergebracht bij het bedrijfstakpensioenfonds Pensioenfonds Zorg en Welzijn. De over het boekjaar verschuldigde premies worden als kosten verantwoord.
Voor per balansdatum nog niet betaalde premies wordt een schuld opgenomen. De risico's voor prijsindexatie en beleggingsrendement kunnen mogelijk leiden tot aanpassing van de toekomstige bijdragen aan het Pensioenfonds Zorg en Welzijn. Deze risico's komen niet tot uitdrukking in een in de balans opgenomen voorziening. In geval van een tekort bij het Pensioenfonds Zorg en Welzijn heeft de Stichting geen verplichting tot het doen van aanvullende bijdragen anders dan toekomstig hogere premies.

Het pensioenfonds PFZW heeft een dekkingsgraad van 90,1% ultimo 2016 (2015: 97%). PFZW heeft op 1 juli 2015 het nieuwe herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). In het herstelplan staan de maatregelen die genomen worden om te zorgen dat de dekkingsgraad weer op het vereiste niveau komt. PFZW heeft 12 jaar de tijd om weer op de dekkingsgraad van 127% te komen.

Dit zijn de maatregelen die nu in het herstelplan zijn opgenomen:
- de pensioenen niet verhogen bij een dekkingsgraad onder de 110%;
- de pensioenen verhogen met slechts een deel van de loonstijging (indexeren) bij een dekkingsgraad hoger dan 110%;
- een opslag voor herstel in de premie van 2%, deze opslag is al opgenomen in de huidige premie.

Als de aannames onder het herstelplan niet uitkomen en het echt niet anders kan, is PFZW genoodzaakt de pensioenen te verlagen en zal tijdelijk een extra premie van 2,5% worden gevraagd.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit liquide middelen.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen een geschatte gemiddelde koers.

Belastingen, rentebaten en soortgelijke opbrengsten, alsmede rentelasten en soortgelijke kosten, worden opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

Transacties waarbij geen ruil van geldmiddelen plaatsvindt, waaronder financiële leasing, worden niet in het kasstroomoverzicht opgenomen. De betaling van de leasetermijnen uit hoofde van het financiële leasecontract wordt voor het gedeelte dat betrekking heeft op de aflossing als een uitgave uit financieringsactiviteiten aangemerkt en voor het gedeelte dat betrekking heeft op de interest als een uitgave uit operationele activiteiten.

9.3 Toelichting op de balans per 31 december 2016

		31-12-2016		31-12-2015
Activa				
Materiële vaste activa				
Benodigd voor de bedrijfsvoering				
Aanschafwaarde per 1 januari	€	89.029	€	86.324
Cumulatieve afschrijving t/m vorig boekjaar		-75.215		-65.985
Boekwaarde per 1 januari	€	13.814	€	20.339
Investeringen		5.767		2.705
Desinvesteringen		0		0
Cumulatieve afschrijving desinvestering		0		0
Afschrijving		-8.962		-9.230
Boekwaarde per 31 december	€	10.619	€	13.814
Direct in gebruik voor de doelstelling				
Boekwaarde per 31 december	€	0	€	0
Totaal materiële vaste activa	**€**	**10.619**	**€**	**13.814**

Voor een specificatie per investering verwijzen wij u naar bijlage 1.
Inventaris wordt afgeschreven in 5 jaar en hardware in 3 jaar.

Vorderingen				
Debiteuren lopende projectsubsidies *	€	107.034	€	84.070
Voorziening dubieuze debiteuren		0		0
Stand per 31 december	**€**	**107.034**	**€**	**84.070**
* specificatie debiteuren lopende projectsubsidies				
Toegezegde projectsubsidies	€	168.153	€	179.157
Nog te realiseren		-61.119		-95.087
Stand per 31 december	**€**	**107.034**	**€**	**84.070**
Overige overlopende activa				
Vooruitbetaalde posten	€	8.891	€	18.512
Rente spaarrekening		359		1.597
Vooruitbetaalde verzekeringen		0		16.455
Nog te factureren		0		19.023
Te ontvangen subsidies projecten		78.826		0
Totaal	**€**	**88.076**	**€**	**55.587**

	31-12-2016	31-12-2015
Liquide middelen		
ING bank	€ 2.907	€ 865
ING bank spaarrekening	79.483	52.930
Triodos Bank	16.993	15.099
Triodos Internet Rendementsrekening	48.794	204.636
Rabobank Streekrekening	102.827	102.186
Kas	266	89
Stand per 31 december	**€ 251.270**	**€ 375.805**

De liquide middelen zijn ter vrije besteding van de instelling.

Toelichting op de balans per 31 december 2016

		31-12-2016		31-12-2015
Passiva				
Reserves en Fondsen				
Reserves				
Stichtingskapitaal	€	45	€	45
Continuïteitsreserve				
Stand per 1 januari	€	137.453	€	138.587
Resultaatbestemming		17.928		-1.134
Stand per 31 december	€	155.381	€	137.453
Egalisatiereserve provincie				
Stand per 1 januari	€	0	€	0
Resultaatbestemming		0		0
Stand per 31 december	€	0	€	0

Dit betreft een reserve voor het eventueel niet bestede deel van de provinciegelden.
In 2015 zijn opnieuw meer uren besteed dan begroot.

Reserve financiering activa bedrijfsvoering				
Stand per 1 januari	€	20.339	€	20.339
Resultaatbestemming		-9.720		0
Stand per 31 december	€	10.619	€	20.339
Bestemmingsreserve burgerinitiatief				
Stand per 1 januari	€	8.250	€	5.000
Bestedingen		-1.000		-1.750
Resultaatbestemming		5.000		5.000
Stand per 31 december	€	12.250	€	8.250
Totaal reserves	**€**	**178.295**	**€**	**166.087**

Fondsen

Casimir Fonds				
Stand per 1 januari	€	3.110	€	3.110
Bestedingen				0
Resultaatbestemming		0		0
Stand per 31 december	€	3.110	€	3.110

Dit fonds is ontstaan na een schenking van de heer Casimir. Periodiek wordt een prijs uitgereikt aan Brabantse burgers die een positieve bijdrage aan het milieu hebben geleverd. De kosten voor deze prijs worden middels de resultaatbestemming onttrokken aan dit fonds.

	31-12-2016	31-12-2015
Fonds juridische procedures		
Stand per 1 januari	€ 14.589	€ 11.032
Resultaatbestemming toevoeging	10.000	10.000
Resultaatbestemming onttrekking	-7.343	-6.443
Stand per 31 december	€ 17.246	€ 14.589

In de contracten met twee van de TBO's is vastgesteld dat van de jaarlijkse bijdrage per organisatie een bedrag van € 5.000 wordt toegevoegd aan het fonds juridische procedures. De BMF voegt vanuit de vrij besteedbare gelden van de Nationale Postcodeloterij tevens een bedrag van € 5.000 toe.
De jaarlijkse kosten inzake juridische procedures worden uit dit fonds onttrokken.
Op deze wijze wordt gewaarborgd dat provinciale subsidies niet worden gebruikt voor juridische procedures.

Totaal fondsen	**€ 20.356**	**€ 17.699**
Totaal Reserves en Fondsen	**€ 198.651**	**€ 183.786**

Resultaatbestemming
Het resultaat is als volgt toegevoegd/onttrokken aan de reserves en fondsen:

Toevoeging continuïteitsreserve	€ 17.928
Onttrekking reserve financiering activa	-9.720
Onttrekking Casimir fonds	0
Toevoeging bestemmingsreserve burgerinitiatief	5.000
Onttrekking burgerinitiatief	-1.000
Toevoeging bestemmingsfonds juridische procedures	10.000
Onttrekking bestemmingsfonds juridische procedures	-7.343
Totaal	**€ 14.865**

Langlopende schulden

Stand per 1 januari	€ 40.000	€ 50.000
Aflossingsverplichting volgend boekjaar	-10.000	-10.000
	€ 30.000	**€ 40.000**

In 2010 is er een overeenkomst tot stand gekomen met de provincie Noord-Brabant inzake de terugbetaling van de subsidiegelden NUBL-project Aanpak Milieuzorg op Recreatiebedrijven. De terugbetaling zal in 10 jaar, zonder rentetoeslag plaatsvinden. In 2011 is een bedrag van € 11.225 betaald. Vanaf 2012 t/m 2020 zal jaarlijks een bedrag van € 10.000 worden betaald.

Kortlopende schulden

Crediteuren	€	61.762	€	54.952
Aflossingsverplichting terug te betalen subsidiegelden		10.000		10.000
Omzetbelasting af te dragen		7.821		21.965
Omzetbelasting in beschikkingen				5.282
Te betalen loonbelasting		28.882		22.166
Te betalen pensioenpremies		7.318		3.307
Te betalen accountantskosten		9.000		9.000
Verplichting vakantietoeslag		25.538		26.440
Verplichting vakantiedagen		42.634		44.170
Vooruit ontvangen subsidies		0		68.325
Overige overlopende passiva		35.393		39.883
Totaal kortlopende schulden	**€**	**228.348**	**€**	**305.490**

Niet uit de balans blijkende verplichtingen

- huur gebouwen	Het huurcontract is per 1 juli 1993 aangegaan en heeft een onbepaalde looptijd. De opzegtermijn bedraagt drie maanden. De huur bedraagt m.i.v. 1 oktober 2015, € 1.451 per maand.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich na balansdatum 31 december 2016 geen gebeurtenissen voorgedaan welke in deze jaarrekening zijn te vermelden.

Toelichting op de Staat van Baten en lasten over 2016
Lastenverdeling per doelstelling

	Speerpunten								
	Klimaat	**Biodiversiteit**	**Nutriënten-kringloop**	**Achterban**	**Fondsen-werving**	**Beheer & Adm.**	**Totaal 2016**	**Begroting 2016**	**Totaal 2015**
	32,3%	9,5%	5,8%	20,8%	0,3%	31,4%	100,0%		
Personeelskosten	€ 236.298	€ 69.754	€ 42.204	€ 152.036	€ 2.198	€ 230.214	€ 732.706	€ 717.700	€ 760.858
Huisvestingskosten	9.527	2.812	1.702	6.130	89	9.282	29.541	30.500	29.213
Bureaukosten	10.728	3.166	1.916	6.901	100	10.446	33.257	46.600	37.957
Organisatiekosten	15.695	4.633	2.803	10.098	146	15.291	48.666	59.250	59.097
Afschrijvingskosten	0	0	0	0	0	8.962	8.962	11.000	9.230
Financieringskosten	0	0	0	0	0	298	298	750	-883
Lasten voorgaande jaren	0	0	0	0	0	854	854	5.000	7.685
Totaal	**€ 272.248**	**€ 80.365**	**€ 48.624**	**€ 175.165**	**€ 2.533**	**€ 275.347**	**€ 854.284**	**€ 870.800**	**€ 903.157**
Verdeling B & A	47,23%	13,94%	8,44%	30,39%					
	€ 130.053	€ 38.390	€ 23.228	€ 83.676	0	€ -275.347			
Directe projectkosten	€ 15.980	€ 129.068	€ 41	€ 37.007	0	€ 0	€ 182.096	€ 174.032	€ 103.488
Totale kosten 2016	**€ 418.281**	**€ 247.823**	**€ 71.893**	**€ 295.848**	**€ 2.533**	**€ 0**	**€ 1.036.380**		
Verdeling begroting 2016	€ 115.062	€ 491.455	€ 109.538	€ 327.726	€ 1.051	€ 0		**€ 1.044.832**	
Verdeling jaarrekening 2015	€ 163.139	€ 560.904	€ 124.623	€ 157.538	€ 444	€ 0			**1.006.648**

Kostentoerekening

De kosten worden aan de doelstellingen toegerekend op basis van de urenregistratie

Kengetallen

% kosten eigen fondsenwerving ten opzichte van baten uit eigen fondsenwerving = 21,2% (2015: 4,4% en 2014: 18,8%).

De CBF-richtlijnen geven een norm aan van maximaal 25% over gemiddeld 3 jaar. Gemiddeld over de afgelopen 3 jaar is 14,8%.

% besteed aan de doelstellingen ten opzichte van totale lasten (voor verdeling Beheer & Administratie) = 67,5% (2015: 66,3% en 2014: 66,8%)

% kosten Beheer & Administratie (voor verdeling) ten opzichte van totale kosten = 32,2% (2015: 33,6% en 2014: 33,0%)

Toelichting op de Staat van Baten en lasten over 2016

Omschrijving		Werkelijk 2016		Begroting 2016		Werkelijk 2015
BATEN						
Baten uit eigen fondsenwerving						
Contributies	€	3.760	€	4.000	€	4.230
Donaties		8.178		4.000		5.661
Overige baten uit fondsenwerving		0		0		0
Totaal	€	11.938	€	8.000	€	9.891
Baten uit acties derden						
Stichting De Natuur- en Milieufederaties						
Vrij besteedbare gelden	€	118.000	€	118.000	€	118.000
Projectbijdragen		36.325		10.000		21.960
Totaal	€	154.325	€	128.000	€	139.960

De looptijd van de toezegging van de Nationale Postcode Loterij loopt, per rapportdatum, tot en met 2019.

Subsidies overheden						
Reguliere subsidie provincie	€	444.699	€	444.699	€	454.671
Subsidies overige projecten provincie		254.339		237.343		129.265
Subsidies projecten overige overheden		38.516		77.457		0
Totaal	€	737.554	€	759.499	€	583.936
Overige projectbijdragen						
Bijdrage TBO's	€	69.335	€	69.335	€	96.746
Overige projectbijdragen		67.171		81.617		121.238
Totaal	€	136.506	€	150.952	€	217.984
Overige baten						
Baten voorgaand jaar	€	5.282	€	0	€	49.906
Overige opbrengsten		5.637		0		10.643
Totaal	€	10.919	€	0	€	60.549

Toelichting op de Staat van Baten en lasten over 2016

Omschrijving		Werkelijk 2016		Begroting 2016		Werkelijk 2015
LASTEN						
Personeelskosten						
Salariskosten	€	504.539	€	478.000	€	539.487
Sociale lasten		90.252		83.200		84.166
Pensioenpremies		48.420		50.000		55.943
Ontvangen ziekengelden		-2.201		0		-22.556
Ontvangen loonkostensubsidies		-6.363		-3.000		-3.111
Eindejaarsuitkering		17.658		21.000		22.000
Transitievergoeding		0		0		5.645
Reis- en verblijfskosten		24.496		24.000		25.743
Vergoeding telewerken		813		1.000		438
Deskundigheidsbevordering		9.382		10.000		7.519
Ziektewetverzekering		17.741		13.000		16.455
Arbodienst		384		2.000		2.241
Inhuur personeel/stagevergoedingen		6.765		8.500		4.519
Mutatie reservering afkoop personeel		0		0		1.348
Werving personeel		1.739		10.000		0
Vrijwilligersvergoeding/werkervaringsplaats		9.400		10.000		8.555
Overige personeelskosten		9.681		10.000		12.466
Totaal	€	732.706	€	717.700	€	760.858
Gemiddelde personeelsbezetting (in FTE)		10,6		9,0		12,0

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen

Directeur:	N. Verdaasdonk (full-time, 36 uur)	
Werkzaam vanaf:	Vanaf 1 oktober 2011 loondienst, gedetacheerd vanaf 1 januari 2010.	
Bruto-inkomen:	€ 74.079	(inclusief vakantiegeld en eindejaarsuitkering)
Sociale lasten:	€ 9.690	
Pensioenlast:	€ 6.942	
WNT -maximum	€ 179.000	maximum in 2016 zonder overgangsrecht

Huisvestingskosten

Huur	€	17.409	€	17.500	€	17.001
Energiekosten		4.933		6.000		6.433
Schoonmaakkosten		5.603		4.500		4.188
Overige huisvestingskosten		1.596		2.500		1.591
Totaal	€	29.541	€	30.500	€	29.213

Omschrijving		Werkelijk 2016		Begroting 2016		Werkelijk 2015
Bureaukosten						
Telefoonkosten	€	6.236	€	9.000	€	7.982
PR-materiaal/website		230		10.000		4.539
Kopieer- en drukwerkkosten		2.770		4.000		4.096
Kantoorbenodigdheden en porti		1.898		2.000		1.159
Documentatie en vakliteratuur		1.340		1.000		940
Computermaterialen en onderhoud		1.134		2.500		3.460
Ondersteuning netwerkbeheer		10.682		9.000		8.554
Representatiekosten		2.029		1.000		933
Contributies en bijdragen		3.567		4.000		3.689
Software		3.257		3.500		2.582
Overige kantoorkosten		114		600		23
Totaal	€	33.257	€	46.600	€	37.957
Organisatiekosten						
Administratiekosten	€	14.556	€	17.000	€	15.071
Accountants- en advieskosten		6.693		7.000		10.878
Kosten CBF-keurmerk		265		3.500		3.000
Burgerinitiatief/activiteitenfonds		0		0		1.750
Kosten Raad van Toezicht		467		750		0
Vergaderkosten		4.171		2.000		4.255
Juridische kosten en leges		7.343		13.500		6.443
Overige		61		0		61
Correcte aftrekbare voorbelasting		14.648		15.000		17.177
Zakelijke verzekeringen		462		500		462
Totaal	€	48.666	€	59.250	€	59.097
Afschrijvingskosten						
Afschrijvingskosten inventaris	€	1.822	€	2.500	€	1.821
Afschrijvingskosten automatisering		7.140		8.500		7.409
Totaal	€	8.962	€	11.000	€	9.230
Financieringskosten						
Rente en bankkosten		298		750		-883
Totaal	€	298	€	750	€	-883
Projectkosten	€	182.096	€	174.032	€	103.541
Lasten voorgaande jaren						
Afwikkeling projecten	€	0	€	0	€	0
Overige lasten voorgaande jaren		854		5.000		7.685
Totaal	€	854	€	5.000	€	7.685

Verantwoording uit hoofde van de Wet normering topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Stichting Brabantse Milieufederatie van toepassing zijnde regelgeving: het algemene WNT-maximum.

Het bezoldigingsmaximum in 2016 voor Brabantse Milieufederatie is € 179.000. Het weergegeven individuele WNT-maximum is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 fte. Het individuele WNT-maximum voor de leden van Raad van Toezicht is niet van toepassing bij de Brabantse Milieufederatie aangezien de Raad van Toezicht leden geen bezoldiging ontvangen.

Bezoldiging topfunctionarissen

	A.S. Verdaasdonk
Functie	Directeur/ bestuurder
Duur dienstverband in 2016	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee
Echte of fictieve dienstbetrekking?	ja
Zo niet, langer dan 6 maanden binnen 18 maanden werkzaam?	nvt
Individueel WNT-maximum	**€ 179.000**
Bezoldiging	
Beloning	€ 74.079
Belastbare onkostenvergoedingen	-
Beloningen betaalbaar op termijn	-
Subtotaal	*€ 74.079*
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	nvt
Totaal bezoldiging	**€ 74.079**
Motivering indien overschrijding:	nvt
Gegevens 2015	
Duur dienstverband in 2015	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband 2015 (in fte)	1,0
Bezoldiging 2015	
Beloning	€ 83.651
Belastbare onkostenvergoedingen	-
Beloningen betaalbaar op termijn	-
Totaal bezoldiging 2015	**€ 83.651**
Individueel WNT-maximum 2015	€ 178.000

De bezoldiging van de leden van de Raad van Toezicht van de stichting over het jaar 2016 is als volgt:

In de Raad van Toezicht hadden in 2016 de volgende leden zitting:

Naam	**Functie**	**Bezoldiging**	**Duur lidmaatschap**
de heer R. Lodewijks	Voorzitter	geen	365
de heer E. Thoolen	Vicevoorzitter	geen	365
mevrouw M. Hendrikx	Algemeen	geen	365
de heer H. Teusink	Algemeen	geen	365
de heer K. Gort	Algemeen	geen	365
de heer J. Melis	Algemeen	geen	25

Controleverklaring

ACCOUNTANTS
IN NON-PROFIT

Stichting Brabantse Milieufederatie
Spoorlaan 434b
5038 CH TILBURG

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de Raad van Toezicht van Stichting Brabantse Milieufederatie

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Brabantse Milieufederatie gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening voor het jaar geëindigd op 31 december 2016 een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Brabantse Milieufederatie, te Tilburg per 31 december 2016 en van het resultaat over de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2016 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 'fondsenwervende instellingen' en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2016 met een balanstotaal van € 456.999;
2. de staat van baten en lasten voor het boekjaar eindigend op 31 december 2016 met een resultaat van € 14.865 (overschot); en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2016 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Brabantse Milieufederatie te Tilburg, zoals vereist in de Verordening inzake de Onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag en verslag van Raad van Toezicht;
- de overige gegevens.

Correspondentie
Postbus 2150
2400 CD
Alphen aan den Rijn

0172 - 750 175
info@withaccountants.nl
www.withaccountants.nl
@withaccountants

IBAN NL71 INGB 0667 8301 62
KvK 28112484

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat. Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag in overeenstemming met RJ-Richtlijn 650 'fondsenwervende instellingen'.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening
Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 'fondsenwervende instellingen' en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Was getekend te Sliedrecht, 18 april 2017.
WITh accountants B.V.
P. Alblas RA

Bijlagen.

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2016 van Stichting Brabantse Milieufederatie te Tilburg

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

Wij hebben onze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, de Regeling Controleprotocol WNT 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Bijlagen

11. Bijlagen

11.1 Bijlage 1 Staat van vaste activa

Omschrijving	Jaar van aanschaf	Afschrij-vings %	Aanschaf-waarde	Investering 2016	Cumulatieve aanschaf-waarde	Afschrijving tot en met 2015	Afschrijving 2016	Des-investering 2016	Boekwaarde 01-01-16	Boekwaarde 31-12-16	cum afschr. 31-12-16
Materiële vaste activa benodigd voor de bedrijfsvoering.											
Inventaris											
Kantoorinrichting	1998	20%	22.877	0	22.877	22.877	0	0	0	0	22.877
Kantoorinrichting	1999	20%	2.307	0	2.307	2.307	0	0	0	0	2.307
Kantoorinrichting	2000	20%	2.435	0	2.435	2.435	0	0	0	0	2.435
Keuken	2001	20%	1.258	0	1.258	1.258	0	0	0	0	1.258
Telefooncentrale	2007	20%	4.838	0	4.838	4.838	0	0	0	0	4.838
Kantoormeubilair ABN	2013	20%	6.718	0	6.718	3.695	1.344	0	3.023	1.679	5.039
Ergozit stoelen	2013	20%	1.268	0	1.268	592	254	0	676	422	846
Ergozit stoelen	2014	20%	726	0	726	194	145	0	532	387	339
Beamer	2014	20%	396	0	396	89	79	0	307	227	169
Totaal		€	42.823 €	0 €	42.823 €	38.285 €	1.822 €	0 €	4.538 €	2.716	40.107
Automatisering											
Bekabelingsysteem	2007	33%	6.545	0	6.545	6.545	0	0	0	0	6.545
5x scherm	2008	33%	2.553	0	2.553	2.553	0	0	0	0	2.553
Beamer	2008	33%	790	0	790	790	0	0	0	0	790
Laptop	2009	33%	499	0	499	499	0	0	0	0	499
4x HP scherm, 1x acer	2009	33%	1.314	0	1.314	1.314	0	0	0	0	1.314
Laptop	2009	33%	619	0	619	619	0	0	0	0	619
PC Trix	2010	33%	379	0	379	379	0	0	0	0	379
Thin client 2 aspire	2010	33%	2.691	0	2.691	2.691	0	0	0	0	2.691
3x iPhone	2011	33%	1.999	0	1.999	1.999	0	0	0	0	1.999
Telefooninstallatie	2011	33%	1.785	0	1.785	1.785	0	0	0	0	1.785
2x Apple iPad	2011	33%	1.336	0	1.336	1.336	0	0	0	0	1.336
Apple iPhone	2011	33%	429	0	429	429	0	0	0	0	429
Ipad	2012	33%	599	0	599	599	0	0	0	0	599
3x iPhone	2012	33%	1.047	0	1.047	1.047	0	0	0	0	1.047
3x iPad (incl inruil)	2012	33%	568	0	568	568	0	0	0	0	568
2x thin client	2013	33%	675	0	675	581	94	0	94	0	675
Iphone	2013	33%	406	0	406	305	101	0	101	0	406
Server	2013	33%	8.878	0	8.878	6.103	2.775	0	2.775	0	8.878
Printer	2.013	33%	7.260	0	7.260	4.792	2.396	0	2.468	73	7.187
HP prodesk 490 MT intel core	2.014	33%	630	0	630	398	208	0	231	24	606

Saturn Apple iPad	2.014	33%		450	0	450	285	149	0	166	17	434
2 Thin clients en monitoren	2.014	33%		990	0	990	517	327	0	473	146	844
2 Thin clients en monitoren	2.014	33%		1.059	0	1.059	408	349	0	651	302	757
Iphone 5S	2015	20%	4-2	495		495	91	99	0	404	305	190
Iphone 6 plus	2015	20%	5-2	661		661	121	132	0	540	408	253
Iphone 6 Nol en Vanessa	2015	20%	21-4	1.096		1.096	146	219	0	950	731	365
Iphone 5S	2015	20%	7-9	453		453	30	91	0	423	332	121
Iphones John en Michiel	2016	20%	12-5	0	1.038	1.038	0	121	0	0	917	121
Aucuba 2 think clients	2016	20%	17-11	0	720	720	0	18	0	0	702	18
Ipad en Iphone	2016	20%	21-11	0	1.709	1.709	0	43	0	0	1.666	43
NMF CRM Sits online	2016	20%	22-12	0	2.300	2.300	0	19	0	0	2.281	19
Totaal			€	46.206 €	5.767 €	51.973 €	36.930 €	7.140,23 €	0 €	9.276 €	7.903	44.070
Desinvestering				0		0	0					
Totaal benodigd voor de bedrijfsvoering			€	89.029 €	5.767 €	94.796 €	75.215 €	8.962 €	0 €	13.813 €	10.619	84.177
Materiële vaste activa direct in gebruik voor de doelstelling												
Totaal direct in gebruik voor de doelstelling			€	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €	0 €	0	0
Totaal generaal			€	89.029 €	5.767 €	94.796 €	75.215 €	8.962 €	0 €	13.813 €	10.619	84.177

11.2 Bijlage 2 Ontvangen projectsubsidies Stichting De Natuur- en Milieufederaties 2016

Ontvangen projectsubsidies Stichting De Natuur- en Milieufederaties 2016

Project-nummer	Projectnaam	Te ontvangen van het fonds 1-1-2016	In 2016 te ontvangen van het fonds	In 2016 ontvangen van het fonds	Te ontvangen van het fonds 31-12-2016
	Bijdrage 2016	€ 0	118.000	€ 118.000	€ 0
P29	Voetafdruk	0	2.000	2.000	0
P49	Voedselbossen extra	0	1.200	2.400	1.200
P50	Duurzaam door ecologisch moestuinen	0		7.430	7.430
P58	Nieuw CRM NMF	0	920	4.400	3.480
P62	Schoon water kernteam	0		10.200	10.200
P63	Landbouwvisie	0		12.800	12.800
P66	Casussen milieustudie wind op land	0		-2.905	-2.905
		0			0
		€ 0	€ 122.120	€ 154.325	€ 32.205

In 2016 is 95,2% van alle toekenningen in Stichting De Natuur- en Milieufederaties afkomstig van de Nationale Postcode Loterij.

11.3 Bijlage 3 Gerealiseerde projectopbrengsten en -kosten 2016

Uren/omzetoverzicht 2016

code		omschrijving		uren	realisatie	projkosten	Realisatie Overige prov. rek 8010	Realisatie Overige overheid rek 8020	Realisatie Overige bijdr. rek 8030	opbr. bijeenk. rek 8112	Ov opbr. rek 8952
2D05	MF12	Programma Ruimte (MF12)	B	22,0	0	20					
4D09	MF12	MF 12 Directeuren	K	82,5	0	17					
4D16	MF12	Programma Klimaat en Energie (MF12)	K	57,5	0	0					
6D04	MF12	Landelijke communicatie	A	8,0		0					
LE09	Brabant	BW Kansen en Kuilen boven water	B	194,0	18.430	67		18.430			0
LE.09.1		Zonder is gezonder ism Velt	B	50,0	4.750	0					
LF01	TBO	TBO Werkzaamheden	B	0,0	0	634					
LF03	TBO	TBO waterbeleid	B	0,0	0	89					
P05	Brabant	MKB Scan	K	112,0	5.040	15.648		10.000			525
P09	MF12	Nacht vd Nacht	B	36,0	0	0					
P15		Natuurontwikkeling tbv Das en Patrijs HGW	B	23,0	920	735			7.977		
P19		Kleine projecten opbrengsten	A	27,5	3.310	2.610	630		-530	600	2.000
P29	MF12	Voetafdruk MF 12 project	K	13,0	0	0			2.000		
P30		Urgentie/meetlat	B	1.139,0	113.900	18.934	100.000		0		
P34	MF12	MF12 Administrateursoverleg	K	31,0	0	0					
P35	MF12	Greendeal sportvelden (NGF)	B		0	0			-547		-35
P37		Stadsbijen Breda	B	65,0	3.250	23.338	20.153		6.600		
P38		Nieuw elan aan bestaande ommetjes	B	349,0	17.450	11.360	-1.433				
P39		Bij- en insectvriendelijk beheer grond en recreatie	B	52,0	2.600	27.184	28.665		1.800		
P40		Breda en Ommeland verbonden	B	519,5	25.975	17.946	42.521				
P41		Eco Actief Velt in Brabant	A	58,0	2.900	3.121	16.248				
P45		Werkplaats Het groene Woud	A	17,5	0	0					
P48	Pr.Bern	Ecologisch moestuinen	A	66,0	5.280	19.404			22.247	40	20
P49		Voedselbossen extra trekking	B	94,0	7.520	6			2.560		
P50	MF12	Duurzaam door Ecologisch moestuinieren	A	47,0	4.465	10.620			7.630		
P51		Goed Boeren	B	0,0	0	12.162	13.559				
P53	MF12	Buurkracht	A	2,0	0	0					
P55	actie	Crowdfunding voor gezondheidsonderzoek	B	0,0	0	6.284					2.226
P58	MF12	Nieuw CRM NMF's	A	43,5	3.480	52			4.400		
P61	NOC*N	Schoon water NOC*NSF opdracht 1e fase	B	61,0	4.800	0			4.800		
P62	MF12	Schoon water kernteam NMF (vanuit NMF)	B	127,5	10.200	119			10.200		
P63	MF12	Landbouwvisie (vervolg op 2015)	B	161,5	5.600	10.014			12.800		
P64		5e Ommetje Breda	A	164,5	9.500	0		10.086			
P65	prov.	Cursussen verduurzaming landbouwsysteem	A	137,5	12.313	1.201	10.480		3.653	525	
P66	MF12	Casussen milieustudie wind op land	K	98,5	6.895	0			6.895		
P67		NGF Opdracht (Golf) zie ook P35	B	1,0	80	0					
P68		Veerkrachtig Landschap	B	109,0	8.175	122	7.500				
P69		Biomassa en HAS	N	36,5	2.738	41	5.000				
P71	IVN Bra	Groene Academie	A	8,0	760	0			760		
P72	agrofoo	Landscaping the food (korte adviesopdracht)	B	17,0	2.280	38			1.520		
P73	prov.	Kringlooptoets	B	14,0	1.400	15	1.415				
P74	prov.	Kernteam v&m dialoog - gaat vervallen	B	15	1.500	0					
P75	Brabant	Secretariaat BEA	K	203,0	19.285	316	9.601				
P81		PSU servicepunten	K	8,0	640	0			640		
		Totaal		4.271	304.796	182.096	254.339	38.516	95.405	1.165	4.736

11.4 Bijlage 4 bij de BMF aangesloten Natuur- en Milieugroepen, eind 2016

	ORGANISATIE	WOONPLAATS
1	380kVOosterhoutNEE, Vereniging	OOSTERHOUT
2	Altenatuur	BABYLONIENBROEK
3	Benegora Leefmilieu	WOENSDRECHT
4	Bossche Milieu Groep	s- HERTOGENBOSCH
5	Brabants Landschap	HAAREN
6	Buurtschap Baarle-Grens, Vereniging	BAARLE-NASSAU
7	Ecologische Kring Midden-Brabant	HAAREN
8	Stichting Boombelijd Deurne	DEURNE
9	Groen en Heem Valkenswaard e.o.	VALKENSWAARD
10	IVN Asten-Someren	ASTEN
11	IVN Bergeijk-Eersel	STEENSEL
12	IVN Bernheze	HEESWIJK
13	IVN Best	BEST
14	IVN de Maasvallei	BOXMEER
15	IVN de Waerdman-de Langstraat	WAALWIJK
16	IVN Geldrop	GELDROP
17	IVN Grave	ESCHAREN
18	IVN Groene Zoom	HALSTEREN
19	IVN Heeze-Leende	HEEZE
20	IVN Helmond	HELMOND
21	IVN Kempenland-West	
22	IVN Laarbeek	AARLE-RIXTEL
23	IVN Mark en Donge	OOSTERHOUT
24	IVN Nuenen	NUENEN
25	IVN Oirschot	
26	IVN Oisterwijk	OISTERWIJK
27	IVN Oss	OSS
28	IVN Son en Breugel	SON EN BREUGEL
29	IVN Sint Oedenrode	ST. OEDENRODE
30	IVN Tilburg e.o.	GOIRLE
31	IVN Uden / Vogelwacht	UDEN
32	IVN Valkenswaard - Waalre	VALKENSWAARD
33	IVN Veghel	VEGHEL
34	IVN Veldhoven-Eindhoven-Vessem	VELDHOVEN
35	IVN Vogel- en natuurbescherming Etten-leur eo	ZEVENBERGEN
36	IVN Vogel- en Natuurw. Den Bosch	s- HERTOGENBOSCH
37	Kerngroep Milieudefensie Uden	VORSTENBOSCH
38	KNNV afd. Tilburg	TILBURG
39	KNNV Breda	BREDA
40	KNNV Eindhoven	EINDHOVEN
41	KNNV Helmond	HELMOND
42	Landschapsbelang Maasdonk	ROSMALEN
43	Madese NatuurVrienden	GEERTRUIDENBERG
44	Milieu Educatief Centrum Zevenbergen(MEC)	ZEVENBERGEN

45	Milieudefensie Eindhoven	EINDHOVEN
46	Milieudefensie Geldrop-Mierlo	GELDROP
47	Milieuvereniging Bladel	HAPERT
48	Milieuvereniging Land van Cuijk	MILL
49	Milieuvereniging Oosterhout MVO	OOSTERHOUT
50	Milieuwerkgroep Kempenland	BERGEIJK
51	Namiro	OSSENDRECHT
52	Natuur- en Milieucentrum Schijndel NMC	SCHIJNDEL
53	Natuur- en Milieugroep Vught	VUGHT
54	Natuur- en Milieuvereniging gemeente Heusden	DRUNEN
55	Natuur- en Milieuvereniging Markkant	BREDA
56	Natuur en Milieuvereniging VMB	HANK
57	Natuurgroep Gestel	SINT-MICHIELSGESTEL
58	Natuurvereniging Ken en Geniet	DONGEN
59	Natuurvereniging Mark en Leij	CHAAM
60	Natuurwerkgroep Gemeente Rucphen	SPRUNDEL
61	Natuurwerkgroep Liempde	LIEMPDE
62	NLGR, Natuur- en Landschapsver. Gilze en Rijen	GILZE
63	Oisterwijkse Milieuvereniging	OISTERWIJK
64	St. Behoud Halsters Laag en Buitengebied Wouw	BERGEN OP ZOOM
65	St. Landschap, Natuur en Milieu Haaren	HAAREN
66	Staatsbosbeheer Heeze & De Kempen	LEENDE
67	Stichting Behoud Erfgoed Oirschot	OIRSCHOT
68	Stichting De Brabantse Wal	OSSENDRECHT
69	Stichting Geen mestverwerking in Oss	OSS
70	Stichting Groen Kempenland	NETERSEL
71	Stichting Leefbaarheid De Heen	DE HEEN
72	Stichting Mens, Dier en Peel	GEMERT
73	Stichting Middengebied	NUENEN
74	Stichting NMEC De Ossenbeemd	DEURNE
75	Stichting Oplossing N69 Bewonersoverleg Dommelen	VALKENSWAARD
76	Stichting Peellandschapspark/Voskuilenheuvel	BOEKEL
77	Stichting Proeftuin 040	EINDHOVEN
78	Stichting Stadsbomen Tilburg e.o.	TILBURG
79	Stichting Stadshout Den Bosch	s- HERTOGENBOSCH
80	Stichting Stadsnatuur Eindhoven	EINDHOVEN
81	Stichting Van Gol Naar Beter	DRUNEN
82	Stichting Vrijwillig Landschapsbeheer Uden (sVLU)	UDEN
83	Stichting Wielewaal Baarle	BAARLE-NASSAU
84	Stichting Trefpunt Groen Eindhoven	EINDHOVEN
85	Vereniging Natuur en Milieu Hilvarenbeek e.o.	HILVARENBEEK
86	Vereniging ABC Milieugroep	BAARLE-NASSAU
87	Vereniging Behoud Biesbosch	DEN HOUT
88	Vereniging Het Groene Hart	DEN DUNGEN
89	Vereniging Landschapsbehoud VLIP	PRINSENBEEK
90	Vereniging leefmilieu Veghel - Erp	ERP
91	Vereniging Stop de Stank	DEURNE

92	Vogel- en natuurwerkgroep Zundert	ZUNDERT
93	Vogelwacht Uden e.o.	NISTELRODE
94	Vogelwerkgroep De Kempen	VELDHOVEN
95	Vogelwerkgroep Midden-Brabant	UDENHOUT
96	Welschap BOW, Belangenbehartiging Omwonenden	VELDHOVEN
97	Werkgr. Nat.en Landschap Oost-,West-,M'beers	MIDDELBEERS
98	Werkgroep Behoud de Peel	DEURNE
99	Werkgroep Behoud Moerenburg	TILBURG
100	Werkgroep Natuur- en Landschapsbeh.Boxtel WNLB	BOXTEL
101	Werkgroep Natuur en Milieu Mierlo	MIERLO
102	Werkgroep Natuurbehoud en Milieubeheer Tilburg en omgeving	TILBURG
103	West Brabantse Vogelwerkgroep	BREDA
104	Zesgehuchten, Belangenvereniging	GELDROP